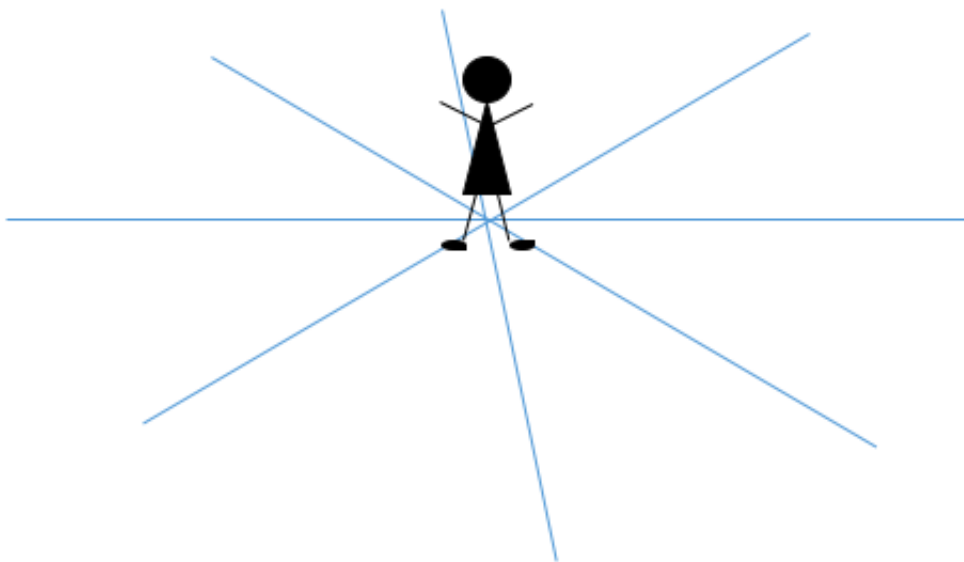

En fremmed kontanthjælpsmodtager i for- handling

*En sociologisk undersøgelse i samarbejde med Børnesagens Fællesråd af ju-
lestipendieansøgere skæringspunkt og forhandling af fremmedhed*

Bachelorprojekt forår 2018

Mirjam Caroline Washuus og Anne Højland Brødbæk

Sociologisk Institut ved Københavns Universitet

En fremmed kontanthjælpsmodtager i forhandling

Abstract

Indholdsfortegnelse

1 Indledning	1
1.1 Problemformulering.....	2
1.2 Læsevejledning/undersøgelsens opbygning	2
2 Praktiske rammer	4
2.1 Børnesagens Fællesråd som organisation	4
2.2 Julestipendiet	5
2.3 Sagsbehandling og opbygning af spørgeskemaet	5
2.4 Ansøgergruppen.....	8
2.5 Fattigdom og marginalisering	10
3 Undersøgelsens grundantagelser	12
3.1 Gensidig påvirkning.....	12
3.2 Ansøgerne som sociale afvigere	13
3.3 Forforståelse	15
4 Metodologiske overvejelser	17
4.1 Den selvrapporterede virkelighed i interaktioner.....	17
4.2 Ekspertinterviews.....	18
4.3 Etik.....	19
4.3.1 Mikroetiske overvejelser	19
4.3.2 Makroetiske overvejelser	21
4.4 Validitet.....	21
5 Teoretisk forhandling af fremmedhed	23
5.1 Den fremmede	23
5.1.1 Det frie valg	26
5.2 Forklaringsstrategier	26
6 Analysens fremgangsmåde	30
7 Analyse: En fremmed kontanthjælpsmodtager	31
7.1 Akser i et skæringspunkt.....	31
7.2 "Jeg har ikke rigtig nogen mulighed for at gøre noget anderledes"	32
7.3 En undtagelse fra reglen	35
7.4 Fejlplacering i systemet	36
7.5 Et ufrit valg.....	38

7.5.1 Manglende netværk	39
7.5.2 Lav mobilitet	39
7.5.3 De utilstrækkelige forbrugere	41
7.6 <i>De kan bare få et job</i>	43
7.7 <i>Flere skal med</i>	45
8 Diskussion: Nye perspektiver	48
8.1 <i>Afhængig eller fastlåst?</i>	48
8.2 <i>Paradokser</i>	50
8.3 <i>Aktør og struktur</i>	51
9 Konklusion	53
10 Perspektiv udad: Deadlines.....	56
Litteratur	58

1 Indledning

“Julehjælp vil betyde ubeskrivelig glæde, varme og lys, i en mørk og svær tid. Og vil gøre en kæmpe forskel for os, da det for en stund vil give os muligheden for med ro i sindet at fejre julen og vide, at der midt i kulde og modgang stadig er mennesker med hjertet på rette sted. Alt er en hjælp, og jeg håber af hele mit hjerte, I vil hjælpe <3” (Denise, 39 år og mor til tre børn)

Måske har endnu en diagnose fået dig i knæ; måske er din mand netop gået fra dig; måske kan kommunen slet ikke forstå din situation; eller måske har reformen fået et hårdt tag om din økonomi. Nu står julen for døren, og der er end ikke råd til gavepapir til de gaver, som der heller ikke er råd til. For langt størstedelen af danskerne er julen et centralt eksempel på de danske kulturelle normer, og mangler ens familie ressourcerne til at følge traditionerne til dørs - ja, så kan december godt blive lang. Evnen til at kunne leve op til, hvad der er normalt og forventeligt i et samfund, er nemlig en af de helt centrale pejlemærker for menneskers velvære og integration (Bauman 1997: 62). Mange af de kontanthjælpsmodtagere, der søger om et tilskud til julen hos Børnesagens Fællesråd, kan ikke leve op til den normale livsstil i det danske samfund, men lever på kanten af samfundet som følge af lavt rådighedsbeløb, arbejdsløshed, sygdomme, traumer og/eller en oplevelse af fejlplacering i systemet. De kan derfor siges at være fattige mennesker med komplekse sammensatte problemer.

Både inden for sociologien og den folkelige diskurs bliver fattige mennesker ofte betegnet som individer, man enten skal hjælpe eller straffe. Overordnet opfattes de ofte ikke som fuldgældige medborgere i det samfundsmæssige fællesskab, men marginaliseres i forhold til resten af befolkningen. Fattigdom og marginalisering kan ses i relief til julestipendieansøgerne på kontanthjælp, som i et socialpolitisk perspektiv anses som handlingsorienterede individer med muligheder for at mestre og overkomme deres situation (Abrahamson 2006: 8-9). Således ser vi en socialpolitisk tendens i den danske velfærdsstat til at ville motivere individet til beskæftigelsesmæssig forandring, og at hun selv skal tage ansvar for sig selv og arbejde løsningsorienteret. Løsninger på sociale problemer søges således i større omfang hos individet end hos samfundet, og i sidste ende er det ansøgerens eget ansvar at komme ud af sin situation og ud på arbejdsmarkedet (Rönneberg et al. 2017: 117-119). Vi bestræber os ikke på at modsige det perspektiv, men derimod på at nuancere graden af individualisering ved at fokusere på ansøgerens position i et skæringspunkt og hendes manglende valgfrihed.

1.1 Problemformulering

I undersøgelsen er vi inspirerede af Baumans sociologiske tilgang, der påpeger, at de intellektuelle har et ansvar for at forsøge at udpege og problematisere det tilsyneladende naturlige og uomgængelige i samfundsmæssige fænomener, der skaber individer, paradokser og ambivalenser. Der er et indbygget ansvar om at fortolke og formidle viden videre og om at antage en stemme for de svage både etisk og politisk. Med det i mente er undersøgelsens formål at se på de subjektive skæringspunkter som julestipendieansøgerne på kontanthjælp lever og oplever virkeligheden i. Vi vil således søge at belyse, hvordan samfundsmæssige normer og forventninger har indflydelse på den måde ansøgerne italesætter deres situation overfor Børnesagens Fællesråd. Vi har øje for påvirkningen af interaktioner og kontekst, hvorfor vi tilgår undersøgelsen med et symbolsk interaktionistisk blik.

Hvordan præsenterer julestipendieansøgerne på kontanthjælp sig selv i interaktionen med Børnesagens Fællesråd? Hvordan kan deres fremstillinger forstås som forhandlinger af deres position i velfærdsstaten?

I undersøgelsen vil vi forholde os til deres position i velfærdsstaten med henvisning til den socialpolitiske tendens om individualistisk ansvarliggørelse.

1.2 Læsevejledning/undersøgelsens opbygning

Først beskrives undersøgelsens praktiske rammer og herunder, hvordan samarbejdet med Børnesagens Fællesråd har været formende for projektet. Her tydeliggør vi sammensætningen af ansøgergruppen, som vi forstår som fattige og marginaliserede. Dernæst præsenteres undersøgelsens symbolsk interaktionistiske og moderat konstruktivistiske grundantagelser fulgt af en forståelse af ansøgerne som afvigere i samfundet. I den forbindelse blotlægger vi de centrale dele af vores forforståelse. Her følger en beskrivelse af vores metodologiske overvejelser i relation til empiri, etik og validitet. Til slut inden analysen beskriver vi vores teoretiske fundament med Zygmunt Baumans fremmedhedsbegreb og Marvin B. Scott og Stanford M. Lyman forklaringsstrategier. Alt dette leder op til analysen, som tager udgangspunkt i udvalgte mønstre i empirien, der blandt andet peger på sygdom, gæld, manglende netværk og begrænset mobilitet og valgfrihed som centrale problematikker i et skæringspunkt, som individerne oplever deres virkelighed ud fra. Herefter fokuseres der på majoritetssamfundets syn på kontant-

En fremmed kontanthjælpsmodtager i forhandling

hjælpsmodtagere, og hvordan det relaterer sig til ansøgerne, hvortil resultaterne fra satspulje-projektet *Flere skal med* inddrages. Det fører til en diskussion af, hvorvidt den socialpolitiske tilgang i relation til vores gruppe skaber en afhængigheds- eller fastlåsthedskultur. Til sidst diskuteres, hvilket vidensbidrag undersøgelsen anskueliggør.

God læselyst!

2 Praktiske rammer

I nærværende afsnit præsenterer vi kort Børnesagens Fællesråd og præmisserne for julestipendiet herunder opbygningen og sagsbehandlingen af ansøgningerne i organisationens såvel som vores egne refleksioner og beslutninger. Hernæst præsenterer vi et generelt overblik over særlige karakteristika ved ansøgergruppen, hvis fortællinger udgør undersøgelsens empiriske grundlag. I forlængelse heraf definerer vi vores forståelse af fattigdom og marginalisering i undersøgelsens kontekst.

2.1 Børnesagens Fællesråd som organisation

Vi har foretaget undersøgelsen i samarbejde med Børnesagens Fællesråd, som er en dansk paraplyorganisation, der dækker over 19 landsdækkende medlemsorganisationer med det fælles mål at sikre børn og unges ret til deltagelse, selvbestemmelse, sundhed, udvikling og tryghed - at sikre dem en god barndom (Børnesagen Fællesråd 2018). Deres mandat og værdigrundlag er baseret på FN's Børnekonvention med et fokusområde omhandlende børnefattigdom i Danmark i aldersgruppen fra 0 til 18 år. Børnesagens Fællesråd fokuserer især på enlige ydelsesmodtagere med børn, idet de mener, at det er den mest udsatte gruppe uden et talerør (Nielsen 2018: s. 3 l., 5-9). Da den største andel af ansøgergruppen er på kontanthjælp, har vi yderligere valgt at fokusere herpå. Vi har ligesom Børnesagen Fællesråd taget udgangspunkt i os selv som fortalervirksomhed for gruppen, hvorfor vores undersøgelsesempiri har udgangspunkt deres julestipendieansøgninger fra eneforsørgere på kontanthjælp i 2017 (Nielsen 2018: s. 1 l., 18-22).

Idet Børnesagen Fællesråds genstandsfelt er en umyndig gruppe, henvendes hjælpen til børn og unge gennem myndighedsperson/forsørgeren, som antages at have forpligtelsen, udgifterne og sandsynligvis det overordnede billede af barnets tarv (Nielsen 2018). Idet Børnesagens Fællesråd søger at række ud til børn og unge via deres formynder, har fortællingerne udgangspunkt i dennes oplevelser og bekymringer vedrørende barnets tarv, nærmere end barnets egne oplevelser. Undersøgelsen er derfor fokuseret om forsørgeren i højere grad end om børnene.

2.2 Julestipendiet

Siden 1911 har danske kirker afholdt juleindsamlinger landet over og har således bidraget substantielt til Børnesagens Fællesråds arbejde for udsatte børn og familier. Indsamlingen går øremærket til eneforsørgere (ofte kvinder) med et eller flere børn under 18 år og som modtager kontanthjælp¹, dagpenge, sygedagpenge, førtidspension eller en anden lav ydelse. Børnesagens Fællesråd fik i 2017 et donationsbeløb til uddeling af julestipendier på 487.600 kroner, hvilket betød, at de kunne yde økonomisk støtte til 320 af de 1773 personer, som søgte (Børnesagen Fællesråd 2018b). Grundbeløbet starter på 1000 kroner, hvortil man får 300 kroner pr. barn indtil det fjerde med bopæl i husstanden. Det vil sige, at familierne får tildelt stipendier på mellem 1300 kroner og 2200 kroner til at sætte et særligt julemåltid på bordet, give en beskeden gave eller et par nye vinterstøvler. Vi antager således, at ansørgernes formål med at søge om stipendiet er at øge deres rådighedsbeløb, så de har bedre mulighed for at leve til den normale danske livsstil i forbindelse med julen såvel som i hverdagen.

2.3 Sagsbehandling og opbygning af spørgeskemaet

Da Børnesagens Fællesråd har ikke økonomisk kapacitet til at imødekomme alle, der mener, de har behov for økonomisk støtte, må sagsbehandlerne af ansøgningerne tage udgangspunkt i en række overordnede kriterier til at vurdere, hvilke ansøgere der er mest økonomisk trængende. Kravene lyder, at ansøgeren skal være eneforsørger til mindst et barn under 18 år med bopæl hos ansøgeren², være på overførselsindkomst samt i økonomisk nød med et rådighedsbeløb på mindre end 2000 kroner pr. familiemedlem i husstanden pr. måned (Nielsen 2018: s. 2, l. 8-10). Vurderingen af rådighedsbeløbet sker ud fra de givne informationer i ansøgningsskemaet (bilag 1), som alle anses som en ret og ikke en gode, og udgifterne hertil medregnes derfor i det samlede budget (bilag 3). Således blev 1095 ansøgere vurderet administrativt berettigede til at modtage et julestipendium, mens de resterende eksempelvis ikke er enlige, på overførselsindkomst, bopælsforældre eller blev vurderet for 'velhavende', altså med et månedligt rådighedsbeløb på over 2000 kroner pr. familiemedlem i husstanden. Med henblik på at

¹ Da uddannelseshjælp er ikke nævnt i ansøgningsskemaet for 2017, antager vi, at den er indlejret i kontanthjælpen, da det delvist er her fra den udspringer, og at ansøgningerne omhandler mennesker både med og uden erhvervskompetencegivende uddannelser.

² Barnet/børnene skal have bopæl hos den søgende forælder med mindst en 7/7 ordning

fokusere undersøgelsen har vi som nævnt valgt at koncentrere os udelukkende om ansøgere på kontanthjælp, hvilket giver os et endeligt analyseudvalg på 459 familier.

Ansøgningskemaet er udarbejdet af Børnesagens Fællesråd, som har mange års erfaring med uddeling af julestipendier og løbende justerer ansøgningskemaet ud fra tidligere erfaringer. Ansøgningskemaets indholdsmæssige dimension består af en række (socio)demografiske spørgsmål vedrørende alder, køn, indkomster og udgifter, antal børn, rådighedsbeløb, bopæl osv. (se bilag 1). Disse informationer behandler vi som en kvantitativ survey og anvendes til at danne et kvasi-statistisk overblik over ansøgerne som gruppe for at skabe en holistisk forståelse af de generelle sociale mønstre hos gruppen (Maxwell 2002: 47). Her forstås gruppen og dens vilkår som en helhed, hvis enkeltdele hænger uløseligt sammen (Jacobsen 2012: 569f). Det giver os mulighed for at skabe et overordnet indblik i ansøgergruppen, hvorfra vi kan tage afsæt til de subjektive beskrivelser af deres oplevelser af deres respektive situationer, som analysen er koncentreret omkring. Der findes yderligere to åbne og ikke obligatoriske svarkategorier, der omhandler mere konkrete emner om særlige forhold for børneydelser eller specielle ordninger omhandlende barnet. De er besvaret med korte, konkrete fakta, der ikke bidrager yderligere til den kvalitative empiri. Beskrivelserne er svar på et åbent spørgsmål uden en fast svarkategori, som vi har valgt at betragte som en kvalitativ tekstbid (Hansen et al. 2009: 110). Grundet ansøgernes overvældende fokus på sygdom og en bemærkelsesværdig høj udgift til medicin har vi på baggrund af ansøgernes beskrevne sygdomme i den kvalitative tekstbid konstrueret to variable for at skabe et mere nøjagtigt overblik og supplere vores kvantitative grundlag (se bilag 2). De to variable vedrørende sygdom er skabt ud fra tre sygdomsmæssige kategorier: fysisk/funktionel sygdom, psykisk sygdom/mental dårlig sundhed samt generelt dårligt helbred i forhold til henholdsvis forælder og børn. Det vil sige, at de tre sygdomsmæssige kategorier indgår i hver af de to variable 'børns sygdom' og 'forælders sygdom'. Disse variable danner grundlaget for udregningen af det samlede antal sygdomsramte familier. Vi har vurderet, hvad der indgår som sygdomme ud fra ansøgerens egne beskrivelser, formuleringer og generelle definitioner af de benævnte lidelser. Vi er bevidste om, at der inden for de sygdomsmæssige kategorier og i deres respektive beskrivelser er stor variation i graden, typen og omfanget af deres sygdom, lidelse eller diagnose, men jævnfør formålet med vores kvasistatistik vil vi for overblikkets skyld referere til sygdom som den samlede betegnelse. Vi er opmærksomme på, at vi ikke nødvendigvis får alle sygdomsramte familier med, men vi argumenterer for, at dem, der mener, at sygdom er en særligt central faktor i deres hverdag eller forventer, at det bør være en afgørende faktor i Børnesagens Fællesråds vurdering, har benævnt det. Derved

mener vi, at den påfaldende store mængde af sygdomsbeskrivelser er et minimumstal og i sig selv er nok til at male det centrale billede: at størstedelen af ansøgergruppen er påvirket af sygdom i hverdagen.

Det generelle fokus på dårligdomme relaterer sig til, at ansøgeren i det åbne spørgsmål opfordres til at beskrive sin "*situation og eventuelle problemer, du og/eller dine børn har*". Grundet kommentarens ordlyd antager vi, at empirien bærer præg af spørgsmålsbias, idet selve formuleringen af spørgsmålet er værdiladet og formentlig har påvirket svarenes fokus på sygdom og andre problematikker. Dermed er konstruktionen af ansøgningsskemaet og ansøgernes forventninger til Børnesagens Fællesråd medvirkende til at konstruere gruppen og dens karakteristika (Hansen et al. 2009: 132). Vi trækker på Herbert Meads begreber om *den signifikante* og *den generaliserede anden*. Førstnævnte forstås som den tingslige eller fysiske interaktion med en konkret interaktant, mens sidstnævnte er den abstrakte repræsentation af individets internaliserede samfundsnormer og -værdier og adfærdsforventninger i en given social situation (Mead 1994: 298-299). Erving Goffman er ligeledes inspireret af tankegangen i sine teorier om selvets dannelse i interaktioner, men hvor Mead har fokus på internaliseringsprocesser, inddrager Goffman de kontinuerlige eksternaliseringsprocesser, hvori individet drager brug af strategier og teknikker til at forme sin identitet udadtil på baggrund af de givne normer (Goffman 1992: 208-209). Vi anvender tankegangen til at forstå, hvordan ansøgerne tilpasser deres selvfremsættelse i forhold til deres relation til Børnesagens Fællesråd og ansøgningsskemaets formuleringer som værende en repræsentation af samfundets normer og værdier. I bearbejdningen af empirien har vi en antagelse om, at ansøgernes rolle i interaktionen er funderet i en forventning om, at Børnesagens Fællesråd har samme udgangspunkt for vurdering af forklaringerne, som samfundet har, hvad angår normer og værdier. Når vi i analysen beskriver, at ansøgerne forklarer sig over for Børnesagens Fællesråd, betragter vi det ligeledes som en forklaring over for samfundet. Ikke desto mindre antager vi, at ansøgerne er bevidste om Børnesagens Fællesråds rolle som fortalervirksomhed for gruppen, da organisationen lægger stor vægt på dette på deres hjemmeside, hvor ansøgerne finder ansøgningsskemaet (Børnesagens Fællesråd 2018).

Det åbne spørgsmål giver plads til flere nuancer end de (socio)demografiske spørgsmål. Formen af besvarelserne er enormt varierede og spænder fra en-stavelser-svar til tre A4-sider. Formålet med undersøgelsen, karakteren af besvarelserne samt vores interaktionistiske accounting perspektiv lægger an til en kvalitativ forståelse af ansøgerens syn på samfundet og dets normer. Med det perspektiv egner den kvalitative forskningsmetode sig i høj grad til at bear-

bejde vores empiri, idet den tillader en dybere analyse og fortolkning af den virkelighed, ansøgeren selv oplever og fremlægger. Således åbner metoden op for en forståelse af, hvordan ansøgeren skaber, forhandler og fortolker mening i situationens tidslige og kulturelle kontekst og afdække de komplekse processer, der former hendes identitetsforståelse og handlinger (Järvinen et al. 2017: 10-11).

2.4 Ansøgergruppen

Vi vil i det følgende præsentere en række overordnede betragtninger om det valgte udsnit af ansøgerne til Børnesagens Fællesråds julestipendium 2017. Selvom hele gruppen på 459 personer er administrativt godkendt og har et rådighedsbeløb på under 2000 kr. pr. familiemedlem, har kun 115 fået tildelt stipendiet. Vi har valgt ikke at skelne mellem modtagere og ikke-modtagere i undersøgelsen, da vi ikke oplever en markant forskel i mønstrene i historiefortællingerne. Indledende viser vi et generaliseret overblik over ansøgerne, og hvordan deres økonomi er struktureret. Et gennemsnitligt månedsbudget pr. husstand uafhængigt af antallet af børn i husstanden er afbilledet i bilag 3. Ansøgerne har mellem et og syv børn pr. husstand, mens der gennemsnitligt er to børn pr. familie.

Der eksisterer enkelte reliabilitetsproblemer i ansøgningsskemaet, idet der er risiko for, at nogle overser måleenheden og svarer pr. måned, mens andre svarer pr. år, nogle brutto og andre netto, hvilket giver usikkerhed i målingen. For eksempel angiver mange ansøgere vandregningen som en månedlig post med mellem 25 kr. til 3000 kr. Sidstnævnte beløb synes dog at være en høj månedlig post til vandudgifter, og lignende tilfælde ses også i andre kategorier som udgifter til tandlæge og forsikringer. I vores statistiske overblik har vi fulgt Børnesagens Fællesråds vurderinger, som grundlæggende accepterer de indsendte tal vedrørende ansøgernes økonomiske situation uanset måleusikkerheder (Nielsen 2018: s. 5 l. 11-22 og s. 7. l. 8-20). Vi har vurderet, at selvom det kan have en forøgende indflydelse på deres rådighedsbeløb, mener vi ligesom Børnesagens Fællesråd, at det har lille betydningsmæssig indflydelse på undersøgelsens formål, idet deres beskrevne position stadig bærer præg af en presset hverdag med et stadig meget lavt rådighedsbeløb. Vi anser derved ikke måleusikkerhederne som en afgørende svaghed for undersøgelsen.

Det er overvejende kvinder, der søger (93,68 %). Endvidere er den gennemsnitlige kontanthjælpsmodtager 39 år gammel, mor til 2 børn og har en indkomst på 15.014 kr. og 11.773 kr. i udgifter pr. måned og derved et rådighedsbeløb på 3.242 kr. pr. husstand. Rådighedsbeløbet

repræsenterer det beløb, som en familie har tilbage efter betalingen af alle de faste udgifter, der fremgår af bilag 3, og beløbet spænder mellem -2.810 kr. til 1.996 kr. pr. person i husstanden pr. måned. Den største udgiftspost er uden tvivl, men ikke overraskende, boligudgiften, der optager 51,98 % af ansøgerens samlede udgifter, mens afdrag på lån er den næststørste udgift på 7,68 %. I ansøgningskemaet har 353 ansøgere angivet, at de afdrager på lån med mellem 69 kr. og 6774 kr. om måneden, og mange påpeger i situationsbeskrivelserne, at de løbende låner af familie og venner, hvilket ikke er regnet med i udregningerne. Det er således en gruppe med påfaldende høje udgifter til gæld. Endvidere har 350 ud af de 459 ansøgere angivet, at de har udgifter til medicin hver måned, hvilket løber op i 2,1 % af det samlede budget for den gennemsnitlige ansøger. Beløbet varierer mellem 100 kr. og 2181 kr., mens gennemsnittet er 307,2 kr. pr. husstand om måneden (se bilag 3). I forbindelse med det høje antal af ansøgere, der har medicinudgifter har vi skabt to variabler over sygdom i forhold til forældres sygdom og børns sygdom. Herudfra kan vi se, at 238 ud af 459 forældre beretter, at de er syge. Det vil sige, at 51,9 % af de enlige forsørgere har beskrevet en form for fysisk/funktionel sygdom og/eller psykisk sygdom/mental dårlig sundhed. Hertil kommer, at 104 ud af de 459 beretter om deres børns sygdomme, dvs. at hos 22,7 % af familierne er en eller flere af børnene syge. I 76 af familierne ses sygdomstilfældene både hos forældre og barnet, dvs. de går igen i begge variable. I alt er altså 266 familier ramt af en form for sygdom, lidelse eller diagnose hos enten forældre, børn eller begge. Det vil sige, at 58 % af familierne er ramt af sygdom.

Det synes interessant at sammenligne ansøgenes gennemsnitlige regnskab med Finanstilsynets anbefalede rådighedsbeløb på minimum 5.000 kr. pr. enlig voksen og yderligere 2.500 kr. pr. hjemmeboende barn pr. måned (bilag 4). Det anbefalede rådighedsbeløb kan dog ikke stå alene, da man må overveje, hvordan det er udregnet, og hvilke acceptable faste udgifter, der kan medregnes. Vi har derfor overordnet fulgt de udspecificerede retningslinjer for, hvad der ifølge Forbrugerrådet Tænk er acceptable faste udgifter i vores udregning af rådighedsbeløbet (bilag 4). Tandlægeregninger samt fritidsaktiviteter til børnene er ikke specifikt nævnt i retningslinjerne, men vi tolker tandlægeregninger som nødvendige personlige udgifter og fritidsaktiviteter som underholdning af børn. Da det gennemsnitlige rådighedsbeløb pr. familie er 3241,54 kr. ligger væsentligt under Finanstilsynets anbefalede rådighedsbeløb på minimum 5000 kr. pr. enlig voksen, synes anbefalingerne interessante, da det illustrerer ansøgergruppen som meget økonomisk sårbar. Hvis man medregner børn i dette, kommer rådighedsbeløbet til at ligge påfaldende langt under det anbefalede.

Det skaber et billede af ansøgergruppen som helhed, hvor den gennemsnitlige ansøger er en enlig mor med et lavt rådighedsbeløb og en sygdomspræget hverdag, som dog ikke lever op til kravene for eksempelvis førtidspension. Vi antager ikke, at det billede svarer til den gængse kontanthjælpsmodtager, men derimod en særpræget gruppe, der synes fattig og marginaliseret.

2.5 Fattigdom og marginalisering

Ansøgningerne omhandler uden tvivl en økonomisk udsat gruppe, som endog er påvirket af yderligere væsentlige faktorer. Vi forstår ansøgerne som fattige og marginaliserede på baggrund af et økonomisk og et socialt aspekt. Betragtes samfundet som horisontalt stratificeret, betegner vi ikke ansøgerne som værende ekskluderede fra samfundet, idet de pr. automatik er tæt tilknyttet kontanthjælpssystemet og på den måde skal være i konstant aktiv dialog med samfundet (Laurberg Jensen 2018: s. 3, l. 17-30). Vi ser dem derimod som marginaliserede individer, som eksisterer på kanten af samfundet, og vi forstår deres fattigdom som deprivation grundet i utilstrækkelige materielle såvel som sociale ressourcer (Abrahamson 2006: 1). Det gør vi i tråd med Robert Castel (2000), som beskriver, at individer reproducerer deres eksistens i to forskellige dimensioner: en økonomisk og en social/emotionel dimension, som begge er betinget af samfundsmæssige normer (Castel 2000: 519-520). Den ene dimension centrerer sig om arbejdsrelaterede og heraf økonomiske/materielle mangler, mens den anden udgøres af en dissociation af sociale bånd forstået som graden af eller manglen på involvering i et system af sociale relationer (ibid.). Det, at fattigdom er betinget af samfundsmæssige normer, forstår vi i relation til Baumans forståelse af fattigdom, der blandt andet lyder, at “[e]ftersom værdien af den menneskelige eksistens vurderes ud fra ethvert givet samfunds standard for et anstændigt liv, er den manglende evne til at leve op til disse standarder i sig selv en årsag til ubehag, smerte og skam. Fattigdommen betyder, at man er udelukket fra det, der går for at være ‘et normalt liv’” (Bauman 1997:62). Vi forstår således fattigdom fra et socialt såvel som økonomisk perspektiv, som er relateret til værdien af at kunne leve op til det kulturelt betingede normale liv i Danmark, hvilket vi fremover vil referere til som ‘den normale livsstil’.

Samfundet antages ligeledes at være et vertikalt stratificeret samfund, hvor individers magt er betinget af rangering i forhold til den økonomiske og den sociale dimension. Desto højere rangering, desto mere magt (Abrahamson 2006: 12). Det relaterer sig til majoritetssamfundet, som

i denne undersøgelse henviser til offentlige instanser og befolkningen³, og repræsenterer de magtfulde borgere, der både formår at realisere sig selv i en økonomisk og social forstand og derfor besidder mere magt.

De offentlige instanser bag kontanthjælpen er opdelt i en række underkategorier, der tager hensyn til, om modtageren er over eller under 30 år; enlig forsørger eller gravid efter 12. svangerskabsuge; bor udenfor eller inden for hjemmet; har en erhvervskompetencegivende uddannelse; eller har en psykisk sygdom (se bilag 8). Hertil kommer en række tillæg og sanktioner, der igen afhænger af lignende parametre (Beskæftigelsesministeriet 2018). De offentlige instanser forsøger på den måde at inddrage en bred skare af individer i kontanthjælpssystemet gennem lovgivninger, hvori den socialpolitiske individualiseringstendens er indlejret. Vi forstår dertil befolkningens opfattelse af kontanthjælpsmodtagerne som værende influeret af organiseringen af kontanthjælpssystemet og de lovgivninger, der underbygger det, og ligeledes af den måde medierne behandler emnet på. Skræmmeeksempler som Fattig-Carina og Dovne Robert antager vi har sat gang i debatten om kontanthjælpssystemet med deres henvisning til en opfattelse af, at en enlig forsørger på kontanthjælp er kræsen i forhold til at vælge job, men modtager ligeså meget som en lavtlønnet fuldtidsarbejder (Redder 2012) (Ritzau 2012).

Undersøgelsens praktiske ramme er således funderet i en interaktionistisk forståelse af samfundets normer materialiseret i Børnesagens Fællesråd og ansøgningsskemaets opbygning. Udgangspunktet for forståelsen af gruppen tager afsæt i empiriens overordnede mønstre. Dette suppleres af en forståelse af, at fattigdom og marginalisering spiller sammen i ansøgernes situation, idet vi forstår dem som fattige individer, der er marginaliserede i et system, hvor individets magt rangeres på baggrund af dets økonomiske og sociale ressourcer.

³ De offentlige instanser forstås som jobcentre, kontanthjælpssystemet, sagsbehandlere osv., mens befolkningen repræsenterer de gængse diskurser og opfattelser af gruppen, som hersker blandt danskere og i medier

3 Undersøgelsens grundantagelser

De følgende tre afsnit redegør for de grundantagelser, der er formende for undersøgelsens retning og indhold. Således beskrives undersøgelsens udgangspunkt i en symbolsk interaktionistisk og moderat socialkonstruktivistisk ramme samt forståelsen af ansøgernes socialt afvigende karakter. Til slut redegøres for vores forforståelse i relation til feltet.

3.1 Gensidig påvirkning

Projektet baserer sig på den grundantagelse, at meningen af et fænomen skabes i interaktionsprocesser mellem ting og mennesker både fysisk, socialt og psykisk (Järvinen 2003: 37). Det vil sige, at konstruktionen af ansøgningskemaet, ansøgerens besvarelse samt vores rolle som læsere og forskere alt sammen er med til at forme den mening og virkelighed, der opstår i undersøgelsen. Samtidig forstår vi ansøgernes situationsbeskrivelser som udtryk for individuelle erfaringer såvel som udtryk for præeksisterende kulturelle diskurser, og fortællingerne ses som performative og socialt konstruerede forsøg på bevidst eller ubevidst at forhandle sig til den mest meningsgivende sociale identitet jævnfør Goffman (Goffman 1992: 32). Goffman anvender begrebet om *det foretrukne selv* til at beskrive, hvordan individer forsøger at præsentere den identitet, der fremstår mest fornuftigt betinget af de gældende normer i konteksten (Järvinen & Mik-Meyer 2005: 30). Vi antager dermed, at fænomenet ikke har en iboende essens, men at vi kan nå til erkendelse af fænomenet med en fortolkende tilgang, med hvilken vi kan opnå viden gennem gensidig produktion af erfaringer, fortolkninger og udlægninger (Brinkmann 2012: 69) (Mason 2002: 56). Dermed er den endelige empiri og fortolkninger et resultat af interaktionsprocesser, som vi selv er del i, hvorfor vi har været opmærksomme på transparens af vores egne refleksioner og beslutninger (Järvinen & Mik-Meyer 2005: 28f).

Ansøgeren har et specifikt formål med den gældende interaktion; at få bevilget et julestipendium. Således er den sociale situation for konteksten defineret fra starten jævnfør Goffmans *definitionen af situationen* (Goffman 1992: 27, 62). Det betyder, at individets forestillinger om formålet med interaktionen samt de muligheder og forpligtelser, der er tilknyttet situationen, bliver bestemmende for fortællingen. Hertil kommer, at Børnesagens Fællesråd er aktiv i produktionen af beskrivelserne, idet nævnt tidligere at ansøgerne forholder sig til ansøgningskemaet, spørgsmålsformuleringer og Børnesagens Fællesråds udtryk og facetter udadtil, som dermed er med til at præge historiefortællingen. Inden for symbolsk interaktionisme er den sociale

interaktion relateret til den sociale del af selvet, som med den generaliserede anden og det foretrukne selv afspejler de internaliserede normer, værdier og forventninger til og i samfundet (Järvinen 2017: 32). Det vil sige, at præsentationerne er formet ud fra ansøgernes antagelser om, hvad Børnesagens Fællesråd forventer af dem. Vi antager ligesom Børnesagens Fællesråd, at det ikke kun er nyttemaksimerende fortællinger, men reelle historier og forklaringer om ansøgerens hverdagssituation og identitet, som godtages som virkelige (Nielsen 2018: s. 5, l. 18-22). Vi har således en subjektivistisk indgangsvinkel, da de fremstillinger vi præsenterer bærer et bevidst præg af sin ophavskvinde, men samtidig af de gældende samfundsnormer.

3.2 Ansøgerne som sociale afvigere

Vi anser på den ene side ansøgergruppen som selvdefineret afvigende, idet de alle har ansøgt om julestipendiet. På den anden side forstår vi afvigelsen som samfundsskabt og socialt konstrueret i interaktioner, idet det er heri, gruppens afvigende karakter kommer til udtryk og formes (Becker 2005: 13). Den samfundsskabte afvigelse relaterer sig til samfundets normsystemer og internaliseringen af disse. Det lægger sig op ad vores moderat socialkonstruktivistiske tilgang, om at der ikke kun eksisterer én sand virkelighed. Vi anser ansøgerne for at være rationelle og ligeværdige aktører og forstår deres situationsbeskrivelser som værende interaktionelt konstruerede. Vi tilgår dermed feltet med afsæt i at studere virkeligheden ud fra den mening, som de interagerende tilskriver den (Schwandt 2000: 198). Samtidig hævder den moderate socialkonstruktivismen, at der dog eksisterer en fysisk virkelighed, som betinger den enkeltes handling, hvorfor vi forstår, at individerne trods alt er underlagt egentlige hændelser såsom dødsfald, skilsmisser, lovgivninger osv. (Egholm 2014: 25-26, 145). Vores udgangspunkt i individets egen oplevelse og udlægning af sin situation betyder, at vi ikke fokuserer på større samfundsmæssige interaktionsprocesser eller stiler efter en universal udlægning af virkeligheden. Derimod ønsker vi på et mikrosociologisk plan at forstå de specifikke ansøgers fremstillinger og oplevelser af deres sociodemografiske vilkår som er situeret i en dansk kulturel kontekst og betinget af interaktioner (Järvinen & Mik-Meyer 2017: 33-34).

Vi forstår som sagt ansøgerne som sociale afvigere på baggrund af flere aspekter. Ansøgergruppen defineres først og fremmest ikke ud fra mål- og observerbare forskelligheder fra majoriteten. Derimod har de ud fra det fællestræk, at de alle har søgt om julestipendiet, adskilt sig selv fra majoriteten, som ligeledes forstår dem som en afgrænset gruppe qua deres *overordnede*

rolle som kontanthjælpsmodtagere. Begrebet om den overordnede rolle drager vi fra Becker⁴, som anvender det i relation til social afvigelse og beskriver, hvordan samfundet ikke formår at fokusere på flere problemtyper på én gang, men fokuserer på den ene dominerende rolle, der generaliseres og underordner individets andre karakteristika (Becker 2005: 51ff) (Järvinen 2009: 105). Dermed ser vi, at samfundets tilgang til ansøgergruppen først og fremmest fokuserer på deres rolle som kontanthjælpsmodtager. Når ansøgeren karakteriseres med udgangspunkt i det ene afvigende element, opfattes hun som afvigende i alle aspekter af sin identitet og ikke kun som kontanthjælpsmodtager (ibid.). Vi forstår således, at idet dem i og uden for kontanthjælps afgrænsning af gruppen føler og beskriver sig som værende separerede fra hinanden på de særlige parametre, bliver gruppen generelt afgrænset og afvigende. Det er således ikke en gruppe i sig selv, men en gruppe i relation til majoriteten. Becker beskriver, at social afvigelse ikke er en egenskab, individer besidder, men noget der tilskrives dem (Becker 2005: 29-30). Vi forstår, at majoritetssamfundet qua deres magt i det vertikalt stratificerede samfund og tesen om overordnede roller er med til at skabe gruppens afvigende karakter, idet de identificerer individerne som tilhørende en negativ kategori. Vi fokuserer på de marginaliserede individer og forstår ligesom Becker, at individer fremmedgøres og internaliserer fremmedheden gennem definitioner og kontrolprocesser i samfundet (Järvinen 2009: 105). Den opfattelse understøtter Nielsen med en bekymret kommentar om, at kontanthjælpsmodtagere meget ofte omtaler sig som netop kontanthjælpsmodtager nærmere end sin tidligere profession (Nielsen 2018: s. 8, l. 23-29).

Endelig defineres gruppen som afvigende, idet ansøgerne anvender legitimerende forklaringsstrategier i beskrivelsen af deres situation i ansøgningerne (Scott & Lyman 1968: 62). Forklaringsstrategierne betegnes som accounts, som er defineret som udtalelser af en social aktør, som forsøger at befri sig selv for skyld og forsvare sin position som respektabelt individ i en situation, hvor hun er under anklage. Det fordrer, at hun har en forventning om, at samfundet har et negativt/anklagende syn på hende (Järvinen 2003: 217). Det understøtter empirien, idet ansøgerne tenderer til at fremhæve deres dårligheder i interaktionen med samfundet for at præsentere sig som værdigt nærmere end uværdigt trængende. Vi oplever, at ansøgerne konformerer til en marginaliseret position uden indflydelse på hverken sin egen situation eller på samfundet ved at skjule sine talenter og fremhæve sine elendigheder. Det ses som et forsøg på at passe ind i den forestilling, som samfundet forventes at have om dem og dermed opføre sig

⁴ Becker refererer selv til den overordnede status, men i undersøgelsens kontekst er betegnelsen rolle mere givende.

moralsk rigtigt i forhold til rollen som kontanthjælpsmodtager. Skulle ansøgerne vove at fremhæve sine styrker i samspillet med majoritetssamfundet, kan de risikere at blive vurderet som uværdigt trængende jævnfør definitionen af situationen. Vi er dog som nævnt opmærksomme på, at spørgsmålsbias ligeledes kan have en indvirkning på fremhævelsen af problemer.

Accounting perspektivet kan siges at kaste et kritisk lys på ansøgerens fortælling, men da undersøgelsen netop har fokus på de subjektive og kontekstuelle oplevelser, forstår vi ansøgeren som ekspert i sit eget liv og sætter ikke spørgsmålstejn ved hendes selvfrestilling (Järvinen 2003: 223). Ikke desto mindre kan accounts ikke ses uden for sin kontekst i afvigelsen, hvorfor det er vigtigt at være respektfulde i vores brug af teorien ved at se udtalelserne i relation til konteksten. I forlængelse heraf argumenterer vi for, at ansøgerne bruger accounts for at undgå at blive fremmede for det omkringliggende samfund. Det perspektiv drager vi fra Bauman til trods for dets realistiske karakter. Vi antager dog ikke, at det realistiske perspektiv står i modsætning til undersøgelsens grundantagelser i denne sammenhæng, idet vores moderate social-konstruktivistiske tilgang henviser til eksistensen af en virkelighed, som individerne er underlagt, men som ligeledes eksisterer i kraft af deres interaktioner og fortolkninger.

3.3 Forforståelse

Vi har valgt at fokusere på de ansøgere, der modtager kontanthjælp for at skabe mere viden om deres holdninger og oplevelser af at være i deres pågældende situation i den svage ende af kontanthjælpsgruppen.

Tidligt i processen opdagede vi, at vi trods et tidligere samarbejde om et lignende emne med fokus på julehjælpsansøgere copingstrategier har lidt forskellige oplevelser af det felt, empirien udspringer fra. Det skyldes især forskellige private forhistorier og familieforhold, som vi mener har bidraget til en varieret diskussion og vidensdeling i processen. Det tidligere projekt samt den omfattende debat, vi oplever til daglig, har vækket vores interesse, hvorfor vi ønsker at se nærmere på emnet. Vi har en antagelse om, at vi har at gøre med en gruppe af stigmatiserede og udsatte individer, der generelt har svært ved at få hverdagen til at løbe rundt og ikke har mulighed for at tilbyde deres børn de samme vilkår som andre danske familier. Desuden har vi en forventning om, at der er en grad af sygdom eller handicap, der afholder dem fra at kunne indgå i samfundets normative krav omkring arbejdsmarkedet, hvilket har en konsekvens for deres økonomiske og dermed sociale position. Vi har ligeledes en normativ antagelse om,

at magthaverne i kontanthjælpssystemet ikke hjælper dem i tilstrækkelig grad, og at der eksisterer en negativt ladet diskurs vedrørende kontanthjælpsmodtagere i almindelighed, som kontanthjælpsmodtagerne handler ud fra. Vores oplevelse af mediediskurser og samfundsforskning om feltet har ledt til en forventning om, at kontanthjælpsmodtagere i almindelighed er automatisk indlejret i en mistænkelig position, hvor de potentielt er lade og uvillige til at arbejde. Med vores interaktionistiske tilgang antager vi endvidere, at individets selvopfattelse tilpasser omgivelsernes negative forventninger. Derfor - og grundet vores tidligere erfaringer med feltet - har vi en antagelse om, at empirien er præget af et fokus på individernes pressede situationer, idet de selv er klar over, at de er en sårbar og problematiseret gruppe mennesker.

Vi har løbende forsøgt at udvide vores videnshorisont for at få en bedre forståelse af feltet og individernes situation som kontanthjælpsmodtagere ved at interagere med Børnesagens Fællesråd, udføre ekspertinterviews og forstå kriterierne for både kontanthjælpssystemet samt sygdomsforhold.

4 Metodologiske overvejelser

Med afsæt i undersøgelsens grundantagelser har vi løbende haft overvejelser og taget beslutninger, som har været betydningsfulde for undersøgelsens kvalitet. I indeværende afsnit berøre de overvejelser vi har haft vedrørende ansøgernes selvrappede situationer, ekspertinterviews, etik og validitet.

4.1 Den selvrappede virkelighed i interaktioner

Ansøgningerne er først og fremmest udarbejdet og behandlet af Børnesagens Fællesråd og naturligvis ansøgerne selv, hvorefter vi har bearbejdet og systematiseret ansøgningerne på ny med henblik på indeværende undersøgelse. Vi har dermed foretaget en række beslutninger i relation til empirien inden analysen i samråd med Børnesagens Fællesråd for at sikre, at organisationen kan stå inde for undersøgelsens vilkår og brugen af deres data.

Undersøgelsen baserer sig på selvrappede data, hvilket har sine styrker og svagheder. For-delen ved kvalitativ selvrappede data er, at vi opnår et klarere kontekstuel øjebliksbillede af individets virkelighedsoplevelse som "naturligt" produceret uafhængigt af forskere og interviewere (Dahler-Larsen 2005: 235-236). Dog er vi opmærksomme på, at meningsproduktionen er opstået i interaktion med en signifikant eller generaliseret anden (Mead 1994: 298-299). Endvidere gør selvrapping det forholdsvist nemt og hurtigt at indsamle større mængder data blandet andet fordi det kan foregå digitalt. Samtidig har ansøgeren selv været motiveret til at gennemføre ansøgningen for egen vindings skyld, idet det øger chancen for at få et julestipendium modsat tilfældet ved det typiske interview. Dog er spørgeskemaer generelt meget lidt fleksible, da ansøgeren ikke har mulighed for at udfolde sig ud over svarkategorierne og f.eks. angive kvartalsberegninger frem for månedlige eller årlige. I forlængelse heraf er den pågældende gruppe udsatte individer, som i deres beskrivelser ofte udtrykker tristhed og manglende overskud⁵ relateret til dokumentation og afrapportering af f.eks. indkomstmæssige forhold, og derfor synes de ikke altid at svare korrekt (jævnfør udgifter i afsnit 2.3). Da det er selvrappede virkeligheder, har vi ikke selv har været med til at indsamle empirien og har derfor ikke

⁵ Flere ansøgere formulere sig opgivende som f.eks. Sandra: "*Jeg har ikke været i stand til at finde de papirer fra skat grundet min skade. Jeg begynder at græde og opgiver alt hvis jeg skal finde noget. Det presser mig*" (Sandra, s. 64-65), hvilket vi forstår som et udtryk for tristhed og mangel på overskud.

haft mulighed for at spørge ind til de individuelle fortællinger eller klargøre uklarheder løbende. Da ansøgerens egen prioritering og fremlæggelse af virkeligheden er det centrale for undersøgelsen, vurderer vi dog ikke, at det udgør en særlig problematik for undersøgelsens validitet. Ikke desto mindre har vi undersøgelsens øjemed med i læsningen og fortolkningen af ansøgningerne og er derfor medproducenter af den endelige empiri. Vi bearbejder, systematiserer og analyserer ansøgningerne, som således tilskrives en ny mening og bliver en rekonstruktion af den oprindelige empiri, der anvendes i en anden sammenhæng, end den blev konstrueret til (Heinskou 2010: 29) (Järvinen og Mik-Meyer 2005: 197). Vi har inddraget alle administrativt godkendte ansøgninger af kontanthjælpsmodtagere for at sikre os, at vi får et fyldigt billede af hele gruppen. Vi har ikke yderligere foretaget interviews med ansøgerne, men kun taget udgangspunkt i deres ansøgningsbeskrivelser grundet omfanget af opgaven. Da vi ønsker at tilgå ansøgningerne med et så teoretisk rent sind som muligt, har vi løbende været opmærksomme på og klargjort vores egne forforståelser og metodiske håndtering af data.

4.2 Ekspertinterviews

Med henblik på at udvide vores viden om undersøgelsesfeltet har vi udført ekspertinterviews med politisk konsulent hos Dansk Socialrådgiverforening, Mette Laurberg Jensen samt sekretariatschefen for Børnesagens Fællesråd, Inge-Marie Nielsen. Sidstnævnte har vi meningsforhandlet med gennem hele processen og har valgt af validitetsmæssige årsager at foretage og optage et interview. Ekspertene optræder ikke som undersøgelsesobjekter, men nærmere som informanter, der besidder en eksklusiv viden opnået gennem deres praksis i feltet. Den viden bruger vi til yderligere at udforske og systematisere vores egen viden om feltet (Bogner & Menz 2009: 44-47). Inden udførelsen af interviewet har vi udarbejdet en guide med de centrale tematikker og spørgsmål, som vi vurderer er relevante og mulige for eksperten at svare på inden for hendes vidensfelt (se bilag 6 og 7) (Gusfield 2003: 122). Vi forstår deres ekspertstatus som delvist produceret i subjektive og situationelle fortolkningsprocesser mellem os, feltet og eksperten. Ekspertisen er således ikke en personlig kapacitet i sig selv, men er konstrueret på baggrund af undersøgelsens metode- og temarelaterede subtekst (ibid.: 45, 49-50). Da vores vurdering af eksperterne er påvirket af vores forudgående forståelse af feltet og de meninger, der er forbundet hertil, kan det være udfordrende at klargøre deres ekspertstatus objektivt og sikkert, hvilket kan medføre metodologiske uklarheder og modsigelser (ibid.: 50-51). Hertil kommer, at det kan være svært at adskille de tekniske ekspertudtalelser fra privatpersonens

fortolkede standpunkter og udpege, hvornår det eksempelvis er generalsekretæren for Børnesagens Fællesråd, der udtaler sig, nærmere end privatpersonen Inge-Marie Nielsen. Ikke desto mindre har ekspertinterviewet en relevant værdi i sine strukturerende kvaliteter og socialt relevante viden vedrørende feltet, idet interviewpersonernes viden jævnfør deres ekspertstatus har magt til at producere praktiske effekter⁶. Når vi støtter vores analytiske pointer op ad sekretariatschefen for Børnesagens Fællesråd og en konsulent hos Dansk Socialrådgiverforening, styrkes kvaliteten af projektet, hvorfor vi anser interviewene som yderst gavnlige.

4.3 Etik

De etiske overvejelser, vi præsenterer i indeværende afsnit, har vi løbende anvendt som praktiske redskaber til at vurdere og reflektere over de etiske konsekvenser, der opstår i og på grund af undersøgelsen (Brinkmann og Tanggaard 2010: 438). Vi har især været opmærksomme på den kvalitative del af empirien (Brinkmann 2015: 463).

4.3.1 Mikroetiske overvejelser

I løbet af undersøgelsen har vi været opmærksomme på både mikro- og makroetiske problematikker (Brinkmann 2015: 473).

Vi har især haft mikroetiske overvejelser omkring samtykke, idet vi ikke har haft mulighed for at oplyse den enkelte ansøger om formålet med forskningsprojektet, og som nævnt tidligere er vores rolle som forskere usynlig for ansøgerne. Vi er dog bevidste om, at vi skriver i Børnesagens Fællesråds ånd, som er en fortalervirksomhed for den omtalte gruppe, og vi har i samråd med organisationen vurderet, at denne begrænsning er etisk forsvarlig med en grundig anonymisering af de citerede ansøgninger og med samtykke fra Børnesagens Fællesråd (se bilag 13) (Brinkmann 2015: 477). I forlængelse heraf har vi haft mikroetiske refleksioner om, at præsentationen af det kvantitative indhold er en statistisk fremstilling, hvor individuelle egenskaber kvantificeres og usynliggøres, mens den kvalitative tekst-bid er i direkte kontakt med de personlige livserfaringer og intime aspekter af ansøgernes liv. Derfor har vi været særligt opmærksomme på anonymisering og tavshedspligt⁷ (Brinkmann 2015: 463). Vi har anonymiseret de citerede ansøgernes og deres børns navne, aldre, bopæl samt andre nævnte personer, tids- og

⁶ Jævnfør Becks tese om, at ekspertens viden og status kan strukturere det givne handlingsfelt på en måde, der er meningsfuld og føre til handling og politisk indflydelse (Bogner & Menz 2009: 54)

⁷ I den underskrevne samarbejdsaftale har vi indgået en aftale om tavshedspligt vedrørende personfølsomme data/se validitet

beløbsangivelser og steder (Brinkmann 2015: 477-478). Endvidere har vi adskilt kvasistatistikken fra de motiverede ansøgninger, således at udtalelser ikke kan tilbageføres til den specifikke ansøger. Tallene bag kvasistatistikken er vedhæftet i bilag 9. Bilag 10 består af de citerede situationsbeskrivelser i opgaven som er fuldstændig anonymiserede, hvor de øvrige ansøgere fremstår i en ikke-anonymiseret version, idet bilaget kun er til intern brug i forhold til vurdering af vejleder og censor jævnfør samarbejdsaftalen med Børnesagens Fællesråd (se bilag 13).

Refleksionerne om, at vi ikke har haft mulighed for at oplyse ansøgerne om undersøgelsen har yderligere ledt os til overvejelser om nøjagtigheden af vores præsentation af fænomenet (Charmaz 2004: 986). Vi har forsøgt at være tro mod fænomenet gennem nøjagtighed og transparens. Således har vi blandt andet forsøgt at præsentere et så nøjagtigt billede af ansøgernes situationer som muligt, hvilket vil sige, at vi har udvalgt de citater og anekdoter, som repræsenterer generelle problemstillinger snarere end de saftigste historier (Charmaz 2004: 986). I præsentationen af citater har der desuden været fokus på, hvordan vi mest loyalt oversætter de skrevne udsagn til tekstuelle repræsentationer, hvilket betyder, at vi blandt andet retter for sproglige uklarheder og stavfejl, men forsøger at bevare mening og udtryk i udsagnet (Brinkmann 2015: 476). Vi er opmærksomme på, at henvisningen til at være tro mod fænomenet repræsenterer et realistisk perspektiv, som modsætter sig vores moderat socialkonstruktivistiske tilgang til virkeligheden. Vi har fokus på, hvordan deltagerne konstruerer deres oplevelser gennem accounts, og hvilke betingelser der ligger til grund for dem, hvilket igen skaber et spændingsfelt mellem et realistisk og et moderat socialkonstruktivistisk perspektiv. Vi anser dog ikke nødvendigvis tilgangene som modsætninger i den sammenhæng. Ved nøjagtighed forstår vi, at vores beskrivelser af ansøgerne og afdækningen af de implicite meninger i deres udtalelser og handlinger bør bestræbe sig på at være præcise såvel som generelle for gruppen (Charmaz 2004: 986). Ifølge Charmaz er der i nøjagtighedsbegrebet en indbygget antagelse om en enighed om karakteren og meningen af oplevelsen mellem de interagerende i en given situation. Vi antager, at sådanne enigheder er socialt konstruerede, men relativt faste konstruktioner, hvorfor det er vigtigt at have undersøgelsens konteksten og herunder vores udgangspunkt som fortolkere og forskere i mente (Charmaz 2004: 986). Vi antager, at vi ikke er enige med alle i grundantagelserne for vores fortolkninger, hvorfor vi er præcise og transparente om vores udgangspunkt i eksempelvis vores videnskabsteoretiske antagelser, forforståelser og valg af fortællinger. Vigtigheden af undersøgelsens kontekst uddybes i næste afsnit om makroetiske overvejelser.

4.3.2 Makroetiske overvejelser

Ansøgergruppen er en del af en omdiskuteret gruppe mennesker, som næsten dagligt vurderes og defineres i politiske og symbolske kampe i Danmark, hvilket har indflydelse på grundlaget for vores overvejelser om makroetik og forskerrolle. I fremstillingen af ansøgerne er vi opmærksomme på den asymmetriske magtrelation mellem os som forskere og den udforskede gruppe, idet vi har en symbolsk magt til at definere en bestemt version af deres oplevede virkelighed (Brinkmann 2015: 470). Vi har derfor jævnfør Bauman og Børnesagens Fællesråd valgt at tage de udsatte ansøgers synspunkt og være deres talerør, idet vi antager, at majoritetssamfundet og dets magtfulde repræsentanter har flere muligheder for at komme til orde i offentligheden, end de udsatte har (Järvinen 2009: 106) (Nielsen 2018: s.1, l. 18-22). Vi forsøger ikke at indordne os majoritetssamfundets negative syn på kontanthjælpsmodtagere, men antager derimod, at det at være på kontanthjælp ikke er en livsstil ansøgerne aktivt selv har valgt, men noget de er nødsagede til for at overkomme hverdagen. Vi er således opmærksomme på vores fremstilling af gruppen og tager respektfuldt hensyn til dem individuelt og som gruppe i vores forskningsarbejde (Brinkmann 2015: 166).

4.4 Validitet

I det følgende fokuserer vi på de validitetsmæssige overvejelser, vi har haft i undersøgelsesprocessen. Vi har anvendt Joseph A. Maxwells beskrivelser af deskriptiv-, fortolkende og teoretisk validitet samt generaliserbarhed som praktiske redskaber til at sikre validitet (Maxwell 2002: 45-55). Vi har været opmærksomme på den deskriptive validitet på flere områder. Idet vi løbende i processen har meningsforhandlet med Nielsen om undersøgelsesfeltet, har vi valgt at lydoptage og transskribere et opsummerende interview for at være sikre på, at der i vores løbende samtaler ikke er opstået misforståelser. Det er den empiri, vi efterfølgende har refereret til. Vi har ligeledes lydoptaget og transskriberet ekspertinterviewet med Mette Laurberg Jensen (Maxwell 2002: 45-46). Begge transskriberinger følger transkriptionsnøglen (bilag 5). For at sikre den deskriptive validitet har vi endvidere udarbejdet kvasistatistik for at skabe et overblik og forståelse af gruppens sammensætning, hvor vi blandt andet kigger på alder, køn, rådighedsbeløb, sygdom osv. (ibid.: 47). For at højne den fortolkende validitet har vi inkluderet vores egne intentioner, overvejelser og forforståelse. Det hænger sammen med, at vi har været medskabere af empirien, idet vi har rekonstrueret den oprindelige empiri og anvendt den i en anden sammenhæng, end den blev konstrueret til. Derfor har vi været opmærksomme på at arbejde

oplevelsesnært med udgangspunkt i ansøgernes egne meningstilskrivelser gennem brug af citater og ansøgernes eget sprog. Vi gennemsigttiggør vores logikker og fortolkninger af den mening, som vi selv tilskriver ansøgernes udsagn ved at tydeliggøre, hvornår det er os, der meningstilskriver (ibid.: 48-49). Idet vi som forskere meningstilskriver og fortolker på en verden, som vi uløseligt er en del af, kan undersøgelsen ikke uden forbehold gentages i anden tid og rum af andre personer, og validiteten kan altså ikke fuldstændigt sikres (Maxwell 2002: 48-49). Dog har vi forsøgt at kvalitetssikre validitetsniveauet ved undervejs at diskutere vores fortolkninger og tværkode for at opnå en højnet fælles forståelse og gennemsigttighed (Packer 2011: 59) (Hansen 2009: 152). For at sikre den teoretiske validitet bedst muligt har vi været opmærksomme på to dele, som begge er tæt knyttede til den deskriptive- og fortolkende validitet. Første del omhandler antagelser, vi har opbygget projektet omkring om, at ansøgerne undskylder og forklarer deres position, fordi den har et negativt tilskrevet fortegn. Som nævnt har vi med vores forhandlinger med Nielsens ekspertviden forsøgt at sikre denne del ved at sørge for enighed mellem hende og os (ibid.: 51). Anden del omhandler relationen mellem vores valgte teorier og empirien, og hvordan den relation er konstrueret. Vi har forsøgt at imødekomme det ved en gennemsigttig og stringent anvendelse af teori, teoretiske begreber og disses koblinger til empirien (ibid.: 51). Idet undersøgelsen ikke uden forbehold kan gentages i anden tid og rum af andre personer, kan det være svært at opnå en ren generaliserbarhed med den kontekstuelte situerede meningstilskrivelse. Vi har dog bestræbt os på at sikre en generaliserbarhed internt i vores felt ved at skabe nøjagtighed og får det fulde billede af gruppen i empirien (Maxwell 2002: 54).

5 Teoretisk forhandling af fremmedhed

Undersøgelsen tager udgangspunkt i 459 ansøgninger, som beskriver manglende ressourcer og/eller materielle og emotionelle afsavn. En tendens i ansøgernes situationsbeskrivelser er, at hændelser og udfordringer sker uden for deres kontrol og/eller er en ekstraordinær situation. Undersøgelsens grundantagelser og et ønske om at forstå ansøgernes fremstillinger og oplevelser i den specifikke kontekst på et mikrosociologisk plan har ledt os til vores valg af det teoretiske rammesæt. Det er ført an af Zygmunt Baumans fremmedhedsbegreb og et interaktionistisk begreb om accounting.

5.1 Den fremmede

“*There are friends and enemies. And then there are strangers.*” (Bauman 1991: 53). Sådan åbner Zygmunt Bauman kapitlet “*The Social Construction of Ambivalence*” i sin bog om modernitetens ambivalenser fra 1991. Bauman beskæftiger sig i den sammenhæng med konsekvenserne af modernitetens forsøg på at strømline socialitet og moralen i samfundet. Han problematiserer blandt andet den indbyggede kategoriseringstrang og tendens til at opdele sociale og flydende enheder såsom mennesker i stringente kategorier med det argument, at netop denne kategorisering fører til den samfundsmæssige uorden, som moderniteten febrilsk, men forgæves forsøger at skille sig af med (Jacobsen 2013: 475). I hans tænkning er en indforståelse af samfundet som en globaliseret og flydende virkelighed, hvori borgere er erstattet af forbrugere, som forsøges defineret i enten/eller kategoriseringer. I det moderne samfund må det sociale individ således positionere sig over for andre samfundsmedlemmer i et ikke-fjendtligt billede ved at solidificere, hvad hun ikke er (eller hvad hun ikke *ønsker* at være) for at være en fuldgyldig del af den homogene gruppe; for at være en ven (Abrahamsen 2006: 9). I den homogene gruppe har individet et ansvar og moralsk forpligtelse over for sine *venner* uanset disses gengældelse, mens det modsatte gælder for de udenforstående *fjender* (Bauman 1991: 53-54). Således opstiller Bauman den moderne socialitet i en todelt matrice med vennen i det ene hjørne og fjenden i det andet, som tilsammen muliggør eller rettere bliver nødvendige for forståelsen af subjektet:

“They [friends/enemies] make the frame within which sociation is possible; they exhaust the possibility of ‘being with others’. Being a friend, and being an enemy, are the two modalities in which the Other may be recognized as another subject, construed as a ‘subject like the self’, admitted into the self’s life world, be counted, become and stay relevant. If not for the opposition between friend and enemy, none of this would be possible.” (Bauman 1991: 54)

Et centralt problem med den subjektiverende dialektik ligger i intetheden mellem de to yderpunkter. Hvis ikke individet formår at positionere sig tydeligt som en ven eller fjende, opstår en kognitiv og adfærdsmæssig usikkerhed hos de øvrige samfundsmedlemmer som konsekvens af de manglende klassificeringsmuligheder (Bauman 1991: 56). Her indtræder Baumans begreb om *den fremmede*, hvis karakter netop er en af ambivalens og usikkerhed. I samfund med tæt sociabilitet argumenterer Bauman for, at den fremmedes subjekt bør kunne legitimeres ved blot at kategorisere denne som enten ven eller fjende. Dog forhindrer de moderne betingelser denne proces. Det moderne samfund er kendetegnet ved forøget mobilitet og rastløshed samt en statslig uniformering af det fysiske rum (ibid.: 62). Der opstår et skår mellem den fysiske og sociale tæthed: fordi den fremmede er fysisk tæt på, men spirituelt set eksisterer langt væk, forstyrres forståelsen af fysisk og psykisk tæthed. Den fremmede repræsenterer den inkongruens, som modernitetens stræben efter orden medfører, idet ikke alt kan opstilles i ‘hér/dér’ eller ‘os/dem’. Derfor retter den fremmedes tilstedeværelse opmærksomheden mod de moderne organiserings moralske misforhold og inkompatibilitet med virkeligheden (ibid.: 60). Du møder et moralsk problem, idet du forstår dine moralske forpligtelser over for dine venner og fjender, men ubalancen i fysisk/psykisk tæthed omkring den fremmedes tilstedeværelse bringer usikkerhed om dine moralske forpligtelser overfor hende som subjekt (Järvinen 2009: 110). I mødet med den fremmede kan du aldrig vide dig sikker på, om der bag ryggen gemmer sig en dolk som hos en fjende, eller om vedkommende omvendt vil tage ansvar for dit velvære som en ven. Mødet med den fremmede bærer derfor præg af inkongruens og usikkerhed.

“They do not wear swords; nor do they seem to hide daggers in their cloaks (though one cannot be sure). They are not like the enemies one knows of. Or at least that is what they pretend. However, they are not like the friends either. One meets friends at the other end of one’s responsibility. One meets enemies (if at all) at the point of the sword. There is no clear rule about meeting the strangers. Intercourse with the strangers is always an incongruity.” (Bauman 1991: 62)

Således udfordres det gængse spændingsfelt mellem ven/fjende, orden/kaos, inde/ude, og den fremmede bliver et anomisk element i majoritetssamfundet (Bauman 1991: 62). I undersøgelsens sammenhæng forstår vi det fjendtlige element som en betegnelse af den magelige og ugedelige kontanthjælpsmodtager, som ikke agter at yde til samfundet for sin overførselsindkomst. Den venskabelige relation ser vi derimod som en kontanthjælpsmodtager, der forsøger at leve op til kravene for ydelsen og er villig til at tage ansvar for sine venner/samfundet. Som ven kan du accepteres og anerkendes som en fuldgyldig borger i det danske samfund. Grundet ansøgerens overordnede rolle, som de ikke kan leve op til, er det hverken er tydeligt fra starten, om hun er ven eller fjende. Derfor bliver mødet med hende af en ambivalent art, og man ved ikke, hvad man kan forvente sig af hende (Bauman 1991: 62). Bytter vi sværdet i det ovenstående citat ud med dovenskab og dolken ud med nasserøv, da kan vi forstå ansøgerne som fremmed i kraft af forvrængede og utydelige forventninger til hendes identitet, rolle og hensigter. For at undgå det ubehagelige forhold til den fremmede påpeger Bauman, at samfundet tenderer til at de-etikalisere forholdet til hende og benægte hendes status som et moralsk subjekt såvel som objekt. Når ikke den fremmede kan udryddes totalt, søger samfundet i stedet at udelukke hende fra en fuldstændig integration i fællesskabet for at forsøge at undgå, at hendes tvetydige karakter forurener den native kulturidentitet (ibid.: 60, 63, 66). Det er således essentielt for ansøgeren at positionere sig som ven for ikke at ende som fjende eller fremmed, da det potentielt kan føre til en uhensigtsmæssig relation til Børnesagens Fællesråd, som ikke vil resultere i et julestipendium.

I begrebsliggørelsen af den fremmede bliver det relevant at forstå, hvordan den fremmede hverken kan forstås som ven eller fjende, men som et slags ambivalent ikke-subjekt. Den fremmede kan nemlig sagtens have eksisteret i samfundet længe og er ikke nødvendigvis fremmed i ordets egentlige forstand (Järvinen 2009: 110). Hertil inddrager Bauman Goffmans begreb om *stigma*, som er en kulturel praksis, med hvilken den fremmede stemples med tegn på skam og urenhed til advarsel for andre (Bauman 1991: 69). Således understreges forskellen mellem den fremmede og vennen. Bauman påpeger, at da de stigmatiserende karaktertræk ikke kan fjernes fra individet, kan det negative stigma kun fravristes den fremmedes identitet, hvis karaktertrækket genfortolkes som neutralt eller fratages dets semantiske betydning og således gøres socialt usynligt (ibid.: 67f). Imidlertid er forsøget på at afværge sig stigmatisering i sig selv problematisk og på sin vis restigmatiserende, idet den fremmede tydeliggør sin position som ikke-ven. Heri opstår igen den ambivalens, som Bauman gang på gang vender tilbage til. I forsøget på normalisering stempler den fremmede sig selv som værende stigmatiseret i første omgang, og

Bauman argumenterer for, at individet ofte vil udvikle en form for selvhad rettet mod sin oprindelige identitet/karaktertræk på linje med det "had" samfundet nærer til individets afvigelse, men også mod en selv i skam og en følelse af inkapacitet (ibid.: 73).

5.1.1 Det frie valg

Den fremmede eksisterer i et "permanent ingenmandsland", hvori hun forbindes med særlige stigma og en følelse af håbløshed (Järvinen 2009: 110). Hun har ikke i sig selv mulighed for at kontrollere hverken sin egen eller andres mobilitet, men er nærmere underlagt majoritetens magt, som immobiliserer hende både fysisk og psykisk (Diken 2006: 162). Det hænger uløseligt sammen med Baumans grundantagelse om, at borgere i dagens samfund er erstattet med forbrugere, som nødvendigvis må have en høj mobilitetsgrad for at være en succesfuld forbruger og dermed borger (ibid.: 159-163). Vi anvender en nuanceret version af Baumans mobilitetssamfund, idet han henviser til de udstødte og ekskluderede, som samfundet opgiver at normalisere og i stedet forholder sig til med ligegyldighed (ibid.:163). Ansøgergruppen i indeværende undersøgelse anses dog ikke som ekskluderede, men derimod marginaliserede individer, som forsøges normaliseret gennem kontanthjælpssystemet. Problemet heri er, at majoriteten som nævnt består af dem, hvis valgmuligheder ikke er begrænsede, og som derfor er de bedste forbrugere/borgere. De magthavende kan frigøre sig fra det lokale både geografisk og mentalt og undgå ambivalens, mens de marginaliserede fastlåses i manglende valgmuligheder (ibid.: 162-163). Forbrugets indtog på samfundets grundsten får dermed en dominerende rolle for individers rettigheder og socioøkonomiske position, som kun inddrages i samfundet i deres rolle som forbruger. Det udelukker naturligt de, som ikke forbruger og afpolitiserer samtidig selv samme udelukkelse (ibid.: 170). Den forbrugerbefolkede velfærdsstat kan således ses som en del af et forbrugersamfund, hvor mobiliteten bliver en af dagens centrale magt- og stratifikationsfaktorer (ibid.: 159).

5.2 Forklaringsstrategier

Idet Baumans begreb om den fremmede henviser til personer udenfor den dikotomiske ven/fjende klassificering, forstås, at den idealtypiske fremmede er et menneske under anklage. Den fremmede anklages for ikke at passe ind; at være en byrde for samfundet; og at være en overvejende negativ figur, som samfundet forsøger at beskytte sig fra (Järvinen 2003: 218).

Denne tese kobler vi sammen med forskellige forklaringsstrategier. Med inspiration fra Margaretha Järvinen sammenkobler vi Fred P. Pestellos og Marvin B. Scott and Stanford M. Lyman's tilgange til *accounting*.

Først og fremmest anvender vi Scott og Lyman (1968) begreb om accounts som lingvistiske værktøjer, som sociale aktører bevidst eller ubevidst kan tage i brug i situationer, hvor de er under anklage på grund af udefinerbare, genstridige og/eller negative karaktertræk eller handlinger (Scott & Lyman 1968: 47f):

“By an account, then, we mean a statement made by a social actor to explain unanticipated or untoward behavior-whether that behavior is his own or that of others, and whether the proximate cause for the statement arises from the actor himself or from someone else” (Scott & Lyman 1968: 46)

Grundlaget for accounts er således funderet i følelsen af, at ens selvfremsættelse og/eller handling bliver negativt bedømt af den modtagende interaktant, og man derfor må forsvare eller genoprette sin identitet (Scott & Lyman 1968: 47, 52). Ansøgerne forsøger at beskrive deres situation med det formål at opnå et julestipendium og beskriver således både deres situation, men også for hvorfor det er legitimt for netop dem at søge om et julestipendium. Idet ansøgeren forklarer sin *situation*, forklarer hun også den *handling* det er at søge et julestipendium. Scott & Lyman redegør for to overordnede former for accounts: *undskyldninger* og *retfærdiggørelser*. Undskyldninger forstår vi som de forklaringsformer, hvor ansøgeren accepterer sin situation/handlings negative status, men benægter ansvaret for den. Derimod refererer retfærdiggørelser til tilfælde, hvor ansøgeren accepterer ansvaret for situationen/handlingen og anerkender sin position, men benægter dens negative og problematiske status (ibid.: 47). I vores empiriske grundlag oplever vi ofte, at ansøgerne gør brug af forskellige typer af undskyldende accounts med henvisning til forskellige udenforstående instanser, men at de sjældent gør brug af retfærdiggørende accounts, idet de ikke oplever, at de har det fulde ansvar for deres situation/handling.

Vi anser vores informanter som værende en gruppe individer under anklage, idet de aktivt skal ansøge om at få tildelt et julestipendium og i den sammenhæng skal beskrive deres situation for overhovedet at få mulighed for at komme i betragtning. Da ansøgerne er klar over, at de befinder sig i en prekær situation, hvor de allerede får tildelt ydelser fra staten og samtidig ikke bidrager til arbejdsmarkedet, må de præsentere sig ydmygt og legitimere deres situation. Til

det formål integrerer ansøgeren forskellige former for legitimerende forklaringer eller undskyldninger bag sine handlinger og situation. I forlængelse af Scott & Lymans accounts indtager vi Pestellos (1991) forklaringstyper: *tvang*, *undtagelse*, *fornægtelse* og *fortielse* til at påvise, hvordan ansøgeren gør netop det. Pestello anser forklaringstyperne som en måde, hvorpå individer kan undgå moralsk skyld ved at neutralisere sine handlinger ved at afvise, at man bryder sociale normer. Han præsenterer *tvang* som en account, der tilskriver ansøgerens problematiske faktorer uden for hendes egen kontrol og har evnen til at formidle, at situationen ikke er selvvalgt, men påtvunget af ydre instanser. *Undtagelses*-accounts anvendes derimod, hvis ansøgeren præsenterer situationen/handlingen som noget ekstraordinært i sit liv, hvilket betyder, at hun er en undtagelse fra den position, som hun befinder sig i (Järvinen 1991: 219) / (Pestello 1991: 36-39). *Fornægtelses*-accounts overlapper delvist med undtagelse, idet begge henviser til abnormaliteten i den pågældende situation/handling, men mens sidstnævnte refererer til undtagelsestilstanden deri, henviser førstnævnte til en fornægtelse af, at ens positionering er legitim i første omgang (Pestello 1991: 39). Vi oplever, at denne account især anvendes til at forklare, at ansøgeren ikke bør være på kontanthjælp nærmere, end det handler om selve julestipendiet. Endelig redegør Pestello for *fortielses*-accounts, som refererer til de forklaringer, der søger at sløre situationen/handlingen og tilbageholde visse informationer om emnet ved at afvise at uddybe (Pestello 1991: 41). Denne form for account oplever vi meget lidt i empirien, idet vores empiri er selvrapporeret data, og det derfor er svært at vide, om de fortier noget, da vi ikke har haft en dialog, hvor vi har kunne spørge yderligere ind til deres udtalelser. Vi vil derfor ikke gå nærmere ind heri.

Scott & Lyman påpeger, at accounts altid er afhængige af de interagerendes forståelse af handlingen som værende afvigende, hvorfor studier af accounts hænger uløseligt sammen med afvigelsesstudier (Scott & Lyman 1968: 62). Idet accounts altid eksisterer i et interaktionistisk rammesæt, er det vigtigt at have modtagerens og kontekstens rolle i mente i fortællerens valg af forklaringstype. Her skelner Scott & Lyman mellem "*honoring*" og "*non-honoring*", dvs. om modtageren accepterer forklaringen som rimelig i den givne kontekst (Scott & Lyman 1968: 53). Fortællerens account skal nødvendigvis både stemme overens med alvoren af det, der forklares og med de baggrundsforventninger, de interagerende har i konteksten (Scott & Lyman 1968: 54). Spørgsmålet om accept relaterer sig dermed i høj grad til den identitetsforhandling, der foregår mellem de interagerende parter, idet modtagerens accept af fortællerens accounts afhænger af de interagerendes baggrundsforventninger i konteksten. Derfor må fortælleren ændre sit valg af account i forhold til sin givne rolle for at opnå størst succes (Scott &

Lyman 1968: 54). Hvis ikke fortællerens account kan vurderes som normal i forhold til modtagerens baggrundsforventninger, risikerer forklaringen at blive afvist, og dermed formår fortælleren ikke at opnå sit mål med forklaringen (ibid.) (Pestello 1991: 27). Det står i relation til vores inspiration fra Goffman, hvormed vi ser ansøgerens forsøg på at fremstille sit foretrukne selv på baggrund af den generaliserede anden i den definerede situation.

Accounting kan i sin forklarende natur forstås som et forsøg på at normalisere sig eller legitimere, hvorfor man ikke er normaliseret i første omgang. Det gør koblingen mellem Baumans fremmedhedsbegreb og accounting interessant, idet Bauman netop påpeger, at forsøget på normalisering eller forklaring risikerer yderligere at fremmedgøre den fremmede i konteksten. Derfor forstår vi, at individet i sin accounting (for)bliver fremmed for modtageren og således fastlåser sig i den ugunstige position. Vi anvender fremmedhedsbegrebet samt det faktum, at accounts afspejler selvets konstrukt i sociale interaktioner samt vores interaktionistiske antagelse, om at mening er en konstruktion af forhandlinger om virkeligheden til at forstå, hvordan ansøgerne præsenterer sig over for Børnesagens Fællesråd, og hvordan det er knyttet til deres position i samfundet.

6 Analysens fremgangsmåde

Vi anser vores egen forskerrolle som værende central for fænomenets forudsætninger og tilgår derfor undersøgelsen med en abduktiv tilgang, der veksler mellem empiri og teoretiske perspektiver. Løbende har vi ligeledes meningsforhandlet med sekretariatschefen ved Børnesagens Fællesråd i et forsøg på at sikre os mod induktionens deskriptive faldgruber (Brinkmann 2012: 90). Idet formålet med projektet er at undersøge stipendiemodtagernes egne oplevelser og præsentationer heraf, er empirien det gennemgående fundament, hvorfra der tages afsæt til vores valg af videnskabsteoretiske, metodiske og teoretiske tilgange. Samtidig har vi været kontinuerligt bevidste om at klargøre vores egen forforståelse og undersøge fænomenets mange facetter (Järvinen og Mik-Meyer 2017: 11).

I forlængelse heraf har vi håndteret det empiriske fundament med inspiration fra *grounded theory* for at styrke graden af gennemsigtighed og troværdighed. Således har vi indledende gennemgået ansøgningerne hver især uden teoretiske forbehold. Vi udpegede med få undtagelser de samme temaer og mønstre i materialet, som vi kogte ned til en række fokuserede kodningstemaer (Charmaz 2017: 191) (Kristiansen 2010: 450-453). Endelig har vi valgt det teoretiske udgangspunkt på baggrund af de opståede mønstre, hvorefter vi er dykket tilbage ned i empirien med et analytisk blik for individets skæringspunkt til at forstå de mangfoldige elementer, der indgår i hendes virkelighedsopfattelse. Vi anvender altså idéen om, at individer oplever virkeligheden ud fra et skæringspunkt som et analytisk greb.

Vi tilgår analysen med den opfattelse, at samfundet tenderer at se ansøgerne ud fra deres rolle som kontanthjælpsmodtagere, der forventes at tilhøre enten den ene eller anden af to kategorier: fjendtlig og magelig eller venskabelig og arbejdsom. Vi oplever, at ansøgerne anvender forklaringsstrategier i deres situationsbeskrivelser, som både har til formål at legitimere deres fejlslagne position som kontanthjælpsmodtager og den handling at søge et julestipendium, fordi de netop ikke passer ind i den dualistiske opdeling. Handlingen er en måde at håndtere deres situation på og samtidig at positionere sig som ven ved at forsøge at følge normerne. Dog synes denne at skulle handling bortforklares, fordi det ikke er normalt at søge julehjælp.

7 Analyse: En fremmed kontanthjælpsmodtager

Undersøgelsens fundament i et interaktionistisk og subjektivistisk perspektiv med begreber om fremmedhed, stigmatisering og accounting tilgår ansøgernes situationsbeskrivelser med det formål at nuancere deres overordnede rolle som kontanthjælpsmodtager og udpege det skæringspunkt, de oplever verden ud fra. Hertil inddrages teser om forbruger- og majoritetssamfundet til at belyse, hvordan ansøgerne er positionerede i relation hertil.

7.1 Akser i et skæringspunkt

Nærmere end at beskæftige sig med samfundet selv, bestræbte Bauman sig på at forstå socialitet som en flydende og procesorienteret oplevelse af virkeligheden med en samfundsmæssig interesse for de skæringspunkter, som individer lever og oplever virkeligheden i (Jacobsen 2013: 472). Vi vil forsøge at nuancere ansøgernes overordnede rolle som kontanthjælpsmodtagere med henvisning til individernes skæringspunkter i samspil med vores forståelse af fattigdom og marginalisering. Skæringspunktet består i dets grundform af de kriterier, Børnesagens Fællesråd har stillet for ansøgerne, dvs. lavt rådighedsbeløb, ledighed, og at de er enlige forældre.

Vi oplever, at fortællingerne i ansøgningerne bræger præg af, at ansøgerne ikke kan leve op til den normale livsstil, hvilket de forsøger at forklare eller undskylde gennem accounts. Vi forstår ansøgernes forklaring af deres situation som et forsøg på at positionere sig i et ikke-fjendtligt billede over for Børnesagens Fællesråd for at opnå tillid og accept og modtage et julestipendium, så de kan forbedre deres situation og i højere grad kan leve op til samfundets normer. Vi antager, at idet ansøgerne anvender accounts til at forklare deres situation, har de en oplevelse af, at Børnesagens Fællesråd har det samme normsystem som det resterende samfund, som stiller ansøgerens hensigter i et anklagende lys i kraft af deres overordnede rolle som kontanthjælpsmodtager jævnfør tesserne bag den generaliserede anden. Derfor forklarer de, hvordan og hvorfor de ikke kan leve op til samfundsnormerne vedrørende jul, arbejde, fornøjelser med mere, men understreger ligeledes, at de ikke selv ønsker at være eller forstår sig selv som afvigende. Derimod vil de meget hellere passe ind og positionere sig som en ven. Hvis ikke ansøgeren formår at positionere sig i en venskabelig relation med Børnesagens Fællesråd, kan hun risikere at falde i en fjendtlig kategori eller helt positionere sig uden for ven-/fjendedialektik-

ken. Det er ikke ønskværdigt for ansøgeren, fordi hun kan risikere at blive anset som utroværdig, hvilket potentielt vil føre til ikke at modtage et julestipendium. Hun vil derved ikke kunne hæve sit rådighedsbeløb og derfor i værste fald blive afvist som jævnbyrdig borger. Interaktionen mellem ansøgeren og Børnesagens Fællesråd er derfor præget af en identitetsforhandling med det formål at neutralisere det negative fortegn ved positionen som julestipendieansøger på kontanthjælp. Vi antager, at ansøgerne i deres fortællinger fremhæver det, de synes er mest afgørende for deres situation, hvilket vi vil vise udgør et skæringspunkt, som er konstituerende for deres hverdag og identitet, og som forsøges forhandlet med Børnesagens Fællesråd. Her går visse karaktertræk igen, såsom sygdom, manglende socialt netværk, mobilitet og afsavn på hverdagslige behov.

7.2 “Jeg har ikke rigtig nogen mulighed for at gøre noget anderledes”

Som beskrevet tidligere oplever vi, at når ansøgeren anvender accounts til at forklare handlingen, hvorfor hun søger om et julestipendium, forklarer hun også sin situation situeret i den samfundsmæssige kontekst. Med deres accounts forsøger ansøgerne således at påvise, at deres problematiske situation, som gør, at de ikke kan leve op til den normale livsstil, er påtvunget af ydre parametre. Vi oplever, at den mest dominerende form for account anvendt i ansøgningerne er *tvang*, med hvilken ansøgeren accepterer sin situations/handlings negative art, men benægter at have ansvaret for den. Ansøgernes tvangsaccounts henviser blandt andet til sygdom, boligproblemer, kompliceret fortid, fallerede forhold, kontanthjælpsreformen og manglende offentlig støtte som værende grundlaget for deres uheldige og afgivende situation.

En stor del af ansøgerne har fysiske eller psykiske sygdomme, som fremhæves i deres fortællinger i forhold til deres hverdag og relation til arbejdsmarkedet. Flere ansøger opremser deres sygdomme og pointerer, at de desværre præger og skaber begrænsninger i deres dagligdag (Maria: s. 20) Kenneth: s. 40, Signe Marie: s. 66, m.fl.). De ligger fokus på, hvordan deres sygdomshistorie begrænser dem fra at involvere sig i arbejdsmarkedet, og de kobler dermed deres sygdomme direkte sammen med deres muligheder på arbejdsmarkedet. Brugen af beklagende sprog kan både være et udtryk for deres egen sorg over sin situation samt en måde, hvorpå de kan påvise, at de ikke selv ønsker ikke at kunne bidrage til arbejdsmarkedet og andre sociale normer. Deres fokus på sygdomssituation er meget gennemgående hos ansøgergruppen, hvilket vi derfor ser som én akse i ansøgernes skæringspunkt.

De beskriver hvordan der er en afgørende rolle i deres belastende situationer, og i hvorvidt de som sygdomsramt enlig mødre kan leve op til de normative krav, der eksisterer vedrørende uddannelse, job og jul (Rikke: s. 11). Det er tydeligt, at de føler, at de kæmper for at komme gennem hverdagen og gøre julen til en god oplevelse for sin datter på trods af de mange begrænsende faktorer, som de lider under. De henvisning til tvang bliver tydelig, idet f.eks. Rikke refererer til en 'alvorlige lægefejl', som vi læser som et forsøg på netop at fratage sig selv ansvaret for de følgeproblemer, hun har undergået ved at henvise til en professionel institution. Omend hun ikke sætter ord på, at sygesystemet har ansvaret for hendes sygemelding, påtager hun sig heller ikke selv ansvaret. Derimod udtrykker hun, at hun aktivt går i behandling og selv kæmper for at give sin datter en god juletid. De gode oplevelser omkring juletiden er meget vigtige for de enlige forældre, som søger julestipendiet, hvilket vi anser som et forsøg på at leve op til den normale livsstil, der eksisterer i samfundet. Denne pointe vender vi tilbage til senere i analysen.

Ligesom Rikke peger Maria herunder også på de systemrelaterede instansers rolle i hendes situation, som i dette tilfælde omhandler dårlig kommunikation med jobcenteret:

“Jeg blev sygemeldt. I den periode opstod der en masse misforståelser mellem jobcenteret og jeg, hvor jeg til sidst fik frataget min ret til sygedagpenge og måtte til sidst søge kontanthjælp. Det smadrede min økonomi, da jeg pludselig en måned ikke fik noget udbetalt, og jeg kom bagud med alle regninger. Jeg nåede ikke at komme på rette spor igen, inden min datters far og jeg flyttede fra hinanden i april 2017. Han tog desværre sine ting med, så jeg stod uden sofa, spisebord + stole og fjernsyn. Ved et uheld blev alle mine betalinger på vores fælles konto slettet, og så kom jeg endnu mere bagud med alt. Jeg nåede kun lige at komme på fode igen, inden jeg blev tvunget til at betale en hel uges ferie af egen lomme. Vi lever af børnepengene. Uden dem kunne vi ikke få mad, bleer eller tøj. Det er trist, at det skal være sådan, men jeg har ikke rigtig nogen mulighed for at gøre noget anderledes.” Maria, 36 år og mor til en søn (s. 20)

Konsekvenserne af de mange uheldige begivenheder i Marias liv har påvirket hendes økonomi i en sådan grad, at hun ikke har råd til basalt forbrug i hverdagen. Hun nævner i flæng misforståelser med jobcenteret, et forlist forhold og medfølgende tab af ting, uheld med betaling af regninger og en uges egenbetalt ferie, hvilket antyder, at hun ikke føler det, som faktorer, hun selv har haft ansvaret for. Hun understreger, at hun *“ikke rigtig [har] nogen mulighed for at gøre noget anderledes”* og henviser til, at de tvingende elementer uden for hendes egen kontrol positionerer hende som økonomisk og socialt utilstrækkelig. Samtidig nuancerer hun graden af

den ydre tvang ved at bruge ordet 'misforståelser' og pådutter dermed både sig selv og jobcenteret et gensidigt ansvar for den fejl, der i første omgang fik hendes økonomi på afveje uden at pege fingre ad hverken jobcenter eller sig selv. Ovenstående uddrag af Maria kommer fra en lang situationsbeskrivelse, hvor hun ydermere beskriver en lang række fysiske og psykiske diagnoser, som påvirker hendes hverdag i så høj grad, at hun har måtte afbryde sit studie. Det tolker vi som et forsøg på at beskrive, at hun gerne vil arbejde og bidrage til samfundet, med at hun oplever sine diagnoser som en stopklods for udsigten til stabilt arbejde, og at hun dermed fralægger sig ansvaret for, hvorfor hun ikke kan leve op til den normale livsstil, og med hvad det indebærer i forhold til arbejdsmarked såvel som socialt liv.

Endelig ser vi særligt én tvangsaccount, som umiddelbart ikke ser ud af meget, men som med få ord beskriver rigtige mange af ansøgernes følelser om kontanthjælpssystemet som hos Yessa i nedenstående citat:

“Jeg er en enlig mor på kontanthjælp, som er ramt af kontanthjælpsloftet. Jeg har derfor ikke råd til at holde jul med mine børn” Yessa, 52 år og mor til tre børn (s. 19)

Ligesom Yessa benævner mange ansøgere netop kontanthjælpsreformen i sine forskellige former - 225-timers reglen, loftet og sanktioner - som værende et massivt problem for deres økonomiske tilstand. Mere præcist italesætter 183 ud af de 459 ansøgere direkte, at de er 'ramt af' kontanthjælpsreformen. Det, at de føler sig 'ramt' nærmere end at 'være' eller 'vælge', tolker vi som, at ansøgerne ikke føler, at de har indflydelse på udfaldet af deres situation på trods af, at de af de offentlige instanser præsenteres for muligheden for at vælge at arbejde 225 timer om året, flytte til billigere bolig for bedre at få økonomien til at løbe rundt og så videre. Pointen her er, at ansøgerne jævnfør deres situationsbeskrivelser hverken føler, at de kan leve op til kravene i kontanthjælpsreformen eller kan tilpasse sig den nye situation som følge af reformen.

Rikke, Maria og Yessa beskriver forskellige, men overlappende problematikker, som ansøgergruppen oplever og beskriver som værende uden for deres egen kontrol, og som dominerer og begrænser deres muligheder for at føre en normal tilværelse. Hvis ansøgerens accounts med henvisning til ukontrollerbare parametre er succesfuld, udfordres modtagerens, som i dette tilfælde er Børnesagens Fællesråd, mulighed for at afvise forklaringen som legitim, og dermed forbedres ansøgerens chancer for at positionere sig som et venskabeligt subjekt.

7.3 En undtagelse fra reglen

Mens langt de fleste udsagn i situationsbeskrivelserne henviser til ydre tvingende instanser, oplever vi også i høj grad, at flere ansøgere gør brug af undtagelsesaccounts, som understreger, at deres situation adskiller sig fra det gængse for den pågældende gruppe. Vi antager, at ansøgergruppen i sig selv er en undtagelse fra den gængse kontanthjælpsmodtager, idet de lider under det komplekse skæringspunkt, der er medvirkende til deres trange situation. Desuden refererer flere ansøgere til, at de altid har betalt deres regninger, har gennemført uddannelser eller haft stabile stillinger og derved afviger fra rollen som den gængse kontanthjælpsmodtager og fra de "typiske" julestipendieansøgere. Vi læser, at de derfor føler sig som en undtagelse fra reglen. Flere ansøgere påpeger, at de har bidraget til samfundet og/eller stadig gør en aktiv indsats på andre parametre end dem, som har resulteret i stipendieansøgningen.

“Jeg er kronisk syg, forsørger og på kontanthjælp. Jeg er ramt af loftet og valgte at flytte til en billigere lejlighed, blev snydt af boligselskabet, der nu mener jeg skylder dem 38.000 kroner. Har altid betalt mine regninger, men afdrager nu både til SU, boligselskab, privat kommune og skat. Det er svært at få det til at hænge sammen. Jeg har ellers altid haft styr på økonomien.” Anja, 37 år og mor til to døtre (s. 36)

Anja beskriver her en situation, som givetvis er præget af ydre tvang fra enlighed, sygdom, kontanthjælpsreform og snyd fra boligselskabet. Hun understreger sin position som en, der ikke typisk ville stå i en situation, der påkræver en stipendieansøgning for at *“få det til at hænge sammen”*. Hun er en undtagelse fra gruppen, og fra hvad hun plejer at være, fordi hun har overholdt samfundsnormerne om økonomi på trods af kronisk sygdom, men lige nu ramler hendes sygdomssituation sammen med kontanthjælpsreformen og problemer med boligselskab, SU og SKAT. Hun benytter sig både af tvangsaccounts og undtagelsesaccounts, idet hun anser sin situation som kompleks og delvist påtvunget og derfor forventer, at hun må overbevise Børnesagens Fællesråd om alvoren i situationen for at få tildelt julestipendiet. Fortællingen om situationens unormale natur går igen hos Sandra herunder:

“Hjælp mig med at give mine børn en god jul. De har lidt nok i år efter min skade. Kan lige forestille mig hvordan det måtte være for dem at have en mor, der har leget med dem og gået ture med dem hver dag for pludseligt at opleve hende ligge på sofaen og ikke kunne overskue noget som helst.... puha hvor har jeg ondt af dem.” Sandra, 47 år og mor til to børn (s. 65-66)

Sandras fortælling indebærer også undtagelsesaccounts, når hun fortæller om forandringen i børnenes hverdag, da hun nu ikke kan opretholde sin forventede rolle som mor, som hun ellers plejer. Ligesom Anja er Sandra ramt af ydre omstændigheder, som har haft til følge, at hun ikke føler sig til rette i sin nye situation som syg kontanthjælpsmodtager. Fokus i disse undtagelsesaccounts er i høj grad på ‘plejer’-aspektet: jeg *plejer* at kunne lege og gå tur, men nu er jeg for syg; jeg *plejer* at kunne betale mine regninger, men nu er jeg altid bagud. Undtagelsen kommer oftest til udtryk som følge af tvang fra ydre omstændigheder, hvilket blandt andet kan ses i ansøgernes selvbeskrevne sygdom, hvor 58 % af familierne er ramt af sygdom (jævnfør afsnit 2.3 *Ansøgergruppen*). Den beskrevne sygdom forstås altså både som tvangs- og undtagelsesaccounts, hvor individerne understreger, at deres situation præget sygdom adskiller sig fra det gængse i kontanthjælpsgruppe og indirekte argumenterer for, at de ikke tilhører gruppen.

7.4 Fejlplacering i systemet

Endelig oplever vi flere ansøgere gøre brug af fornægtelsesaccounts. Denne type account referer til ansøgerens ret til at modtage julestipendiet ofte med henvisning til, at individet føler sig fejlplaceret i kontanthjælpssystemet i første omgang. I det nedenstående uddrag beskriver Lina sin situation som ledig og senere sygemeldt som uhensigtsmæssigt håndteret af systemet:

“Da jeg meldte mig ledig og derefter sygemeldt ved jobcentret i september regnede jeg med at jeg skulle på sygedagpenge, da jeg har været medlem af en A kasse i 14 år. Men nej. Jeg havde ikke arbejdet nok timer” Lina, 32 år og mor til en datter (s. 48)

Citatet fra Linas situationsbeskrivelse vidner om en følelse af forurettethed, idet hendes forventning, om hvilken ydelse hun kunne få med sit lange medlemskab i A-kassen, ikke stemte overens med den virkelighed, hun mødte ved sin sygemelding. Vi forstår hendes udmelding som et forsøg på at forklare, hvorfor hun har ret til ikke at blive dømt for sin position i samfundet og til at søge julestipendiet, fordi hun netop føler sig fejlplaceret. Hun har tidligere været en aktiv del af den danske arbejdsstyrke og føler derfor ikke hun burde ende som en del af den pågældende gruppe, men nærmere skulle have været andetsteds på sygedagpenge eller lignende. Vi ser hendes forklaring som et udtryk for, at hun vil undgå stemplingen som fjendtlig kontanthjælpsmodtager eller komme i en ambivalent position som fremmed med henvisning

til, at det er systemets organisering, der har resulteret i positionen. I nedenstående citat giver Birgit ligeledes udtryk for, at hun trods medlemskab i en A-kasse ikke har formået at slippe udenom kontanthjælpssystemet, efter hun har mistet sit arbejde (hvilket umiddelbart ikke er en frivillig sag) og uddyber yderligere, at:

“Jeg er yderst aktiv i min arbejdssøgning, men det har været uden held indtil videre. Jeg er godt klar over at denne jul ikke bliver med det sædvanlige budget, men det kunne være rart hvis jeg som det mindste ikke skulle bekymre mig over et tomt køleskab.” Birgit, 51 år, mor til en datter (s. 78)

Som kontanthjælpsmodtager har Birgit nogle ganske andre rettigheder, end hvis hun med hjælp fra A-kassen kom på dagpenge eller havde haft bedre held med arbejdssøgningen. Birgit giver ydermere udtryk for, at hun er bevidst om, at hun ikke er normal i den forstand, at hun ikke forventer en ekstravagant jul, men i det mindste gerne vil have mad på bordet uden at skulle bekymre sig. Det er et godt eksempel på, hvordan hun justerer sin forklaring i forhold til de baggrundsforventninger, hun har til, hvad Børnesagens Fællesråd vil vurdere og acceptere som værende normalt eller rettidigt i den givne situation. Det er gennemgående for ansøgerne at formulere sig og argumentere på en måde, der viser, at de er bevidste om deres ‘anklagede’ position, som potentielt står i kontrast til det, de beder om at opnå. Vi tolker, at de forklarer sig på en måde, som de antager, modtageren vil acceptere i den givne kontekst. De foregriber de bedømmende vurderinger, som de forventer bliver henvendt til dem og udtrykker et ønske om at få en lille andel af det, alle andre har. Det er særligt i forbindelse med ønsket om en “lille” jul, en “lille” gave, og “bare engang i mellem” at kunne gøre noget lidt ekstraordinært for familien som at gå i svømmehallen (Jette: s. 12, Gitte-Marie: s. 68, Maren: s. 53)

Ligesom hos Birgit og Lina ser vi ligeledes oplevelsen af at være fastholdt på en forkert ydelse hos Trine og Stefanie i citaterne nedenfor:

“Jeg har fået konstateret PTSD pga. vold. Alligevel fastholder kommunen mig på kontanthjælp frem for fx ressource forløb” Trine 42 år og mor til to sønner (s. 19)

”Søger førtidspension, men kommunen vil ikke samarbejde med læger og sygehus.” Stefanie 29 år, mor til en datter (s. 1)

Begge kvinder giver udtryk for, at de involverede offentlige instanser ikke samarbejder godt nok, og de føler ikke, at de er placeret korrekt i forhold til deres fysiske og/eller psykiske tilstande. Samtidig med at de fire ansøgere fornægter deres placering i kontanthjælpssystemet, hentyder de alle til, at de offentlige instanser bærer ansvaret for den forkerte position. Vi oplever, at mange ansøgere anvender fornægtelsesaccounts i samspil med tvangsaccounts, idet de netop føler sig fastlåst i en position, de ikke hører til i eller selv kan ændre, da de ikke selv har valgt den, som ligeledes er illustreret deres i undtagelsesaccounts.

I de ovenstående afsnit i har vi forsøgt at nuancere billedet af ansøgergruppen ved at påvise, hvordan de med brug af accounts forsøger at forklare, hvorfor deres situation er problematisk og har den konsekvens, at de ikke kan leve op til den normale livsstil. I forklaringen af deres situation danner ansøgerne et billede af det skæringspunkt af problematikker, de oplever virkeligheden i. Skæringspunktet består blandt andet af sygdomme og en følelse af fejlplacering i samfundet og beskriver, hvordan ansøgerne ikke føler, at de bærer skylden eller ansvaret for den situation, de står i, men derimod at de ønsker at leve op til samfundsnormerne, som opstilles om julen og andre højtider. Ansøgningerne bærer præg af en følelse af at være utilstrækkelig og ikke at have valgfriheden til at indgå i disse begivenheder. Deres stigmatiserede karaktertræk i den overordnede rolle kan ikke umiddelbart fjernes, men ovenstående forklaringer ser vi som forsøg på forhandle og genfortolke deres karaktertræk som mere neutrale for i højere grad at positionere sig positivt.

7.5 Et ufrit valg

Gennem brugen af accounts maler ansøgerne et billede af deres komplekse situation fra et skæringspunkt af tilstande. De forklarer ikke blot, hvorfor de ikke har ansvaret for, hvordan de er endt i deres situation, men beskriver i ligeså høj grad, hvorfor de ikke kan slippe fri derfra. I og med at de ikke føler, at deres situation er selvforskyldt, men derimod er dem påtvunget udefra, har de ikke mulighed for at kontrollere situationens videre forløb. I de følgende tre afsnit forsøger vi yderligere at nuancere billedet af gruppen ved at vise, hvordan manglende netværk samt manglende valgmuligheder i forhold til mobilitet og forbrug ligeledes er akser i deres skæringspunkt.

7.5.1 Manglende netværk

Med henvisning til vores definition af fattigdom og marginalisering er ansøgernes manglende sociale netværk endnu en central akse, der krydser skæringspunktet. Mange nævner blandt andet det manglende netværk i forhold til mangel på personlig og økonomiske støtte, og de beskriver ofte sig selv som ensomme og alene i en kamp om at få hverdagen til at hænge sammen.

“Jeg er begrænset både i og uden for hjemmet (...) Jeg er afskåret socialt og føler mig ofte meget ensom. (...) De sidste 5 år har jeg været dybt afhængig af de mødre jeg har fået af venner og bekendte. Begge mine forældre er døde inden for de sidste 7 år, så jeg har intet nært netværk som jeg kunne trække på eller søge aflastning fra økonomisk. (...) Det er svært ikke kun for mig men også for min søn. Han ville så gerne en stor familie jul, hvilket jeg ikke kan tilbyde ham.” Lise, 47 år og mor til en søn (s. 13)

Lise beskriver her, hvordan hun som sygdomsramt eneforsørger føler sig ensom uden et netværk, hun kan få støtte fra, og hvordan det ligeledes påvirker hendes søn. Lise synes at beskrive, at det er hårdt at stå uden socialt netværk, og at det manglen på netværk er en mangel på ressourcer til at stabilisere ens privatliv og økonomiske situation. Hun beskriver, at et socialt netværk betyder oplevelser som eksempelvis et større antal af julegaver til sin søn og fejring af en god juleaften. Lise synes at tegne et billede af ansøgernes en marginaliserede position, da hun føler sig socialt afskåret og ikke kan leve op til den normale livsstil (Mia: s. 49, Ida: s. 58-59, Helle: s. 66).

7.5.2 Lav mobilitet

Et andet gennemgående karakteristikum er ansøgernes forhold til *rum*; at de har en lav grad af mobilitet (Abrahamson 2004: 172).

“Jeg har ofte følt mig magtesløs ift. at kunne udbedre situationen, som både har været hårde på det økonomiske og følelsesmæssige område, og derudover har både min mindste datter og jeg været til udredning af forskellige årsager” Sofie, 37 år og mor til to døtre (s. 38).

Sofie beskriver sig selv som både fysisk og psykisk magtesløs i forhold til at forbedre sin og sine børns situation (Lise: s. 12, Soleima: s. 21 m.fl.). Vi mener, at denne magtesløshed afspejler ansøgernes lave grad af fysisk og psykisk mobilitet. Den fysiske lave grad af mobilitet kan blandt andet ses i Sofies kommentar om hendes økonomiske situation og problematikkerne omkring hendes døtre. Det ses mere konkret udmøntet i ansøgernes fastlåste boligsituation, børnenes tilknytning til skoler, den anden forælders situation og i nogle tilfælde deres fysiske begrænsninger grundet sygdom. Marianne beskriver, hvordan hun kæmper for at finde en ny bolig både af økonomiske grunde og grundet hendes fysiske tilstand.

“Jeg kæmper for at finde en anden bolig til os, så vi kan få en lavere husleje, men fordi boligen skal være uden trapper, er det rigtig svært. Vi har siden april boet i min fars sommerhus, fordi jeg ikke kan gå på trapperne hjemme. Nu har vejret dog tvunget os hjem til trapperne igen” Marianne, 33 år og mor til to sønner (s. 51).

Idet Marianne beskriver, at hun “kæmper”, og at familien er “tvunget” tilbage til trapperne, læser vi, at hun føler, at hun sidder fast i sin situation og ikke kan gøre noget ved den. Marianne synes at være begrænset i et rum, som er svært at undslippe. Ligesom Marianne udtrykker flere ansøgere, at de føler sig magtesløse i forhold til høje boligudgifter, og at de ikke har mulighed for at flytte grundet eksempelvis mangel på billigere boliger i området (Amina: s. 18-19, Maya: s. 56, Marianne: s. 51 m.fl.). I den forbindelse uddyber flere ansøgere, at flytteomkostninger i sig selv er så stor en udgift, at selvom de finder billigere lejemål, skaber flytningen en ny fastlåsende situation i forhold til nye boligomkostninger og/eller flyttegæld (Naja: s. 57, Marianne: s. 51 m.fl.). Ansøgerne synes således at være fysisk immobile i en situation af begrænsede valgmuligheder. Den psykiske lave grad af mobilitet ses i Sofies tidligere beskrevne følelsesmæssige magtesløshed i situationen, hvor der ikke er nogen vej ud. En lignende problematik ses hos Trine i nedenstående uddrag.

“Jeg ville arbejde hvis jeg kunne! Oplever stor fattigdom og ser ingen vej ud af det”
Trine 42 år og mor til to sønner (s. 19)

I Trines beskrivelse fremgår, at hun ikke kan indgå i forbrugersamfundet, der bygger på det frie valg, idet hun ikke føler, at hun har nogen valgmuligheder, men er mentalt meget lidt mobil (Soleima: s. 21; Lone: s. 66-57 m.fl.). Ansøgerne udelukkes fra den normale livsstil og kan ikke leve op til standarderne, idet de har forholdsvist lav mobilitet i et samfund, hvor de med mulig-

heden for at bevæge sig hurtigst har magten over både egen og andres mobilitet. Ansøgergruppens lave grad af mobilitet gør dem afvigende fra normen og bliver et tegn på gruppens fremmedhed, da de afviger fra den normale livsstil. Et andet tegn på fremmedheden kan som nævnt anskues i forhold til deres begrænsede valgmuligheder i forhold til forbrug.

7.5.3 De utilstrækkelige forbrugere

Med ansøgenes egenskab som forbrugere og det meget lille rådighedsbeløb bliver det interessant at kigge nærmere på deres frie valg i forhold til forbrug. Vi oplever, at ansøgerne indskriver sig i vores definition af fattigdom og marginalisering, idet de ofte beskriver forskellige typer afsavn, som især omhandler familiens basale behov for ordentlig (jule-)mad på bordet og årstidssvarende tøj. Endvidere handler beskrivelserne om afsavn på juleoplevelser, fritidsaktiviteter og at kunne tage børnene med på ferie. Anne-Maries situationsbeskrivelse formulerer problematikken:

“Det gør, at pengene er meget små, og meget bliver sparet væk, da der skal være penge til husleje m.m., for at vi har et trygt og fast sted at bo. Jeg sælger ud af mine ting for at have lidt ekstra penge til mad og fornødenheder. (...) Men da pengene er meget små, er der hverken råd til at rejse, advents-, jule- eller spillegaver m.m. Jeg har heller ikke råd til at købe nyt tøj, vintertøj og støvler til min datter og jeg - som vi virkelig trænger til” Anne-Marie, 45 år og mor til to datter (s. 6)

Anne-Marie beskriver her et presserende behov for at købe årstidssvarende tøj, så hun og datteren kan holde sig varme i vinterhalvåret. Beskrivelsen af, hvordan hun sælger ud af sine ting for at sætte mad på bordet, vidner også om en situation, hvor helt konkrete basale behov er vanskelige at dække. Anne-Marie nævner ligesom mange andre ansøgere fornøjelser som rejser og adventskalender som ikke værende en valgmulighed i hverdagen (Liza: s. 4, Anja: s. 34, Carita: s. 22, Karl: s. 26). De mange mangler, som Anne-Marie tegner et billede af, udtrykker, at hun ikke er i stand til at være et tilstrækkeligt medlem af forbrugersamfundet, idet hun ikke kan leve op til den normale livsstil, der eksisterer omkring forbrug. Det problem beskriver Mia ligeledes:

“Mine vidunderlige sønner klager næsten aldrig over hvor hårdt fattigdommen har ramt os, (snart 9 år på kontanthjælp pga. sygdom og indlæggelser) og har nedbrudt

vores liv, vores sociale netværk er praktisk talt ikke eksisterende for når man konstant må takke nej pga. vi ikke har råd til at deltage (...) Vi elsker hinanden og er tætte med min søster og forældre, men hver højtid, hver påske, jul, fødselsdag mv er en stor sorg i stedet for lykke og fest, for det er en påmindelse om, hvor fattige vi er” Mia, 47 år og mor til 2 sønner (s. 48).

Mias fortælling illustrerer, at hun grundet sine manglende muligheder for at forbruge ikke har råd til at deltage tilstrækkelig normopfyldende i hverken hverdagen eller begivenheder som jul, fødselsdage og påske og bliver afskåret fra samfundet. Hun beskriver, at hun er nødt til at takke nej til at deltage i begivenheder og således ikke har et frit valg til at vælge et socialt netværk til og fra. Det afspejler sig i hendes fortælling om, hvordan begivenheder som påske, jul og fødselsdag påmindrer hende om sin fattigdom og bringer hende en følelse af tristhed omkring noget, hun bør føle glæde omkring. Frem for at være en glædelig og hyggelig stund bliver de kulturelt betingede begivenheder indikatorer for familiens afvigelse fra den normale livsstil, da hun ikke kan forbruge i den grad som fordres i forbindelse med sådanne begivenheder; gaver, oplevelser, god mad, dansk hygge osv. Det illustrerer, at Mia sætter stor værdi i at kunne leve op til forbrugsnormerne omkring jul i forhold til at kunne leve op til standarden for den normale livsstil. Her bliver Baumans tese om den fremmedes skam og modvilje mod sin position i den grad relevant (afsnit 2.5: *Fattigdom og Marginalisering*). Ligesom Mia udtrykker Maria og Afraa ligeledes, at de grundet deres økonomiske begrænsninger ikke kan leve op til samfundets forståelse af ‘den gode mor’:

“Jeg ønsker for alt i verden at give min søn en god jul og hyggelig jul, men som min økonomi ser ud lige nu, må vi nøjes med risengrød juleaften. Det ødelægger mig indeni, at vi ikke engang kan bage og pynte op til jul sammen. Jeg har intet julepynt og der er ikke økonomi til at købe noget. Vi kan heller ikke engang lave noget selv, da jeg ikke har nogen materialer til det. Ikke engang papir til det. Jeg føler mig som en rigtig dårlig mor, når jeg ikke har råd til at købe en gave til mit eget barn” Maria, 36 år og mor til en søn (s. 19-20)

“Jeg ønsker at give mine børn en god jul ligesom alle deres venner, men det er svært, når økonomien ikke rækker” Afraa, 45 år og mor til 4 børn (s. 9).

Maria beskriver, at manglen på midler har den konsekvens, at hun ikke kan skabe den hyggelige julestemning og købe en gave til sin søn, hvilket giver hende følelsen af at være en dårlig forælder for sit barn. Det kan anskues i relief til forbrugersamfundets evne til at inddrage sine medlemmer i deres forbrugeregenskaber, hvor individet er noget i form af sit forbrug. På den

måde kan Maria beskrives som en selvdefineret defekt og mangelfuld som forbruger og som mor. Afraa beskriver det som et sammenligningsproblem, at hendes børn skal have mulighed for med gaver og juleoplevelser at blive inkluderet i samfundet på lige fod med deres venner. Forbruget bliver jævnfør Bauman et princip for systematisk og social inklusion/eksklusion af forbrugere (og deres børn). Det gælder ansøgerne, som med deres begrænsede valgmuligheder for forbrug, marginaliseres fra den normale livsstil, hvilket vi antager spiller en rolle ansøgerens status som fremmed for samfundet.

Ansøgerne kan altså ikke leve op til forbrugersamfundets idé om det frie valg i forhold til mobilitet og forbrug, som står i kontrast til den realitet, ansøgergruppen oplever. Grundantagelsen er, at samfundet er befolket med forbrugere nærmere end borgere, hvilket betyder, at ansøgergruppen bliver marginaliseret og fremmed i forhold til det normale samfund i deres begrænsning fra at være mobile og forbruge normalt. Ansøgningen om julehjælp kan blandt andet ses som et forsøg på at afsværges sig sin marginalisering i relation til sin fattigdom og rolle som fremmed ved at forsøge at øge sit rådighedsbeløb og derved indgå som mere tilstrækkelig forbruger i samfundet. Det er vigtigt at forstå ansøgernes manglende netværk og begrænsede valgmuligheder i forhold til mobilitet og forbrug for netop at kunne nuancere forståelsen af deres position, idet de er essentielle akser i det skæringspunkt, ansøgeren lever i grundet deres manglende forbrugeregenskaber i et forbrugersamfund.

Afsnittet har tydeliggjort nogle af de problematikker, som ansøgerne fremhæver i deres beskrivelser, og som skaber det skæringspunkt, hvorfra de oplever virkeligheden, hvilket medfører en kamp om at leve op til den normale livsstil.

7.6 De kan bare få et job

I indeværende afsnit vil vi søge at sætte ansøgernes skæringspunkt i relief til det samfund, som ansøgergruppen interagerer med, hvortil vi inddrager Beckers teori om individets overordnede rolle i sociale relationer. Systemet interagerer primært med ansøgeren i kontanthjælpskonteksten, hvor der bliver taget et ansvar for hende - dog med forbehold. Hun støttes økonomisk med et beløb afhængigt af komponenter som alder, forsørgerrolle, enlighed, psykisk sygdom osv. med det forbehold, at hun skal være aktivt jobsøgende, jobafprøvende osv.. Da hun befinder sig i et kompliceret og for udenforstående et sommetider usynligt skæringspunkt af problemer, som der ikke i tilstrækkelig grad at blive taget højde for i systemet, kan hun dog ikke leve op til de krav. Så selvom samfundet som udgangspunkt er indforstået med, at de, der ikke kan,

ikke skal arbejde, forsøger indeværende undersøgelse at påvise, at den nuværende organisering af kontanthjælpssystemet ikke i tilstrækkeligt grad er i stand til at differentiere internt mellem kontanthjælpsmodtagerne. I nærværende afsnit fokuserer vi på måden, majoritetssamfundet forstår kontanthjælpsmodtagere på, og hvordan det syn påvirker måden, ansøgergruppen vælger at beskrive deres situation.

Bauman argumenterer for, at velfærdsstaten er “out of tune with the climate of a consumer society”. Det betyder, at “Consumerism and the welfare state are therefore at cross-purposes. The odds are against the welfare state; the pressure of consumer mentality is overwhelming” (Abrahamson 2004: 175). Grundlaget i det flydende forbrugersamfund synes ikke at kunne samle med grundlaget i velfærdsstaten, som derved kommer til at fremstå som en ’barnepigestat’, som giver de sløve i samfundet en hovedpude (ibid.). Den antagelse understøttes af en undersøgelse foretaget af Analyseinstituttet Wilke, hvor 53 % af den danske befolkning giver udtryk for, at de mener, at kontanthjælpsmodtagere selv kan yde en større indsats for at finde et job. Hertil mener 27 %, at kontanthjælpsmodtagerne ikke kan gøre mere, mens 20 % ikke kan svare (Christensen 2017). Det tegner et billede af, at der i befolkningen er en afstandstagen fra kontanthjælpsmodtagere, som synes at blive set som en homogen gruppe i den almene diskurs. Det understøtter Carsten Jensens udsagn i en artikel skrevet med udgangspunkt i analysen, som siger, at “[f]lertallet af danskere mener, at kontanthjælpsmodtagere har kontrol over deres egen situation, og at de bare kan gå ud og få et job. Har man det indtryk, bliver det ikke oplevet slemt at stramme reglerne for kontanthjælpsmodtagere” (Christensen 2017). Omend befolkningen afgrænser kontanthjælpsmodtagere som tilhørende én gruppe med frie valgmuligheder, er ansøgergruppen i indeværende undersøgelse dog underlagt en ekstra dimension i kraft af deres skæringspunkt. Skæringspunktet fremmedgør individerne, idet det gør, at de ikke kan leve op til forventningerne til kontanthjælpsmodtagerne i hverken positiv eller negativ forstand og ikke kan indgå i den dualistiske opdeling. Denne oversete heterogenitet samt en mediediskurs med fokus på historier som Dovne Robert og Fattig-Carina, antager vi, er blandt grundene til danskernes generelt kritiske holdning til kontanthjælpsmodtagerne og bidrager til ansøgernes ihærdige forsøg på at meningsforhandle deres position via forklaringsstrategier. De ønsker ikke at blive kategoriseret som nogen, som ikke vil arbejde eller leve op til sociale normer, men derimod ikke kan. Vores analyse søger blandt andet at påvise, at de officielle instanser ikke formår at favne forskelligheden internt i gruppen, trods det at den forsøger at variere ydelsen med hensyn til individers forskelligheder. Jensen påpeger yderligere, at “[d]et lange perspektiv handler om, at der allerede i 1990'erne kom fokus på, at folk skal arbejde for deres ydelser. Det

blev løsningen på det hele” (Christensen 2017). Selvom offentlige instanser forsøger at differentiere og tage hensyn til variationer i individet ud fra underkategorierne, blev løsningen altså overordnet den samme for en masse af mennesker, som af vidt forskellige årsager er havnet på den samme ydelse. Som det ser ud nu, forsøger kontanthjælpssystemet at strukturere og motivere knap 150.000 mennesker med forskellige vilkår til at komme ud på arbejdsmarkedet på et mere eller mindre fælles grundlag (Danmarks Statistik 2017). Det hænger sammen med samfundsdebattøren Lars Olsens udtalelse: “kontanthjælpssystemet er blevet ’en stor rodebutik’, som både rummer ledige, som har mistet retten til dagpenge, og hvis eneste problem er, at de mangler et job, syge med en uafklaret sag og andre, som ikke har arbejdet ret meget i deres liv og opfatter det at modtage offentlige ydelser som en livsform” (Christensen 2017). Olsens henvisning til ‘rodebutikken’ synes at beskrive kontanthjælpssystemets manglende evne til at skelne tilstrækkeligt mellem de svageste og de stærkeste - dem, der reelt set er job- eller aktivitetsparate og dem, der ikke er. Majoritetssamfundets håndtering af ansøgerne synes således at føre til den meningsforhandling, vi oplever i empirien, hvori ansøgerne forsøger at placere sig som den gode kontanthjælpsmodtager, idet de er under anklage for at være doven eller magelig. Vi inddrager konsulent Mette Laurberg Jensen fra Dansk Socialrådgiverforening til at uddybe denne pointe i følgende afsnit.

7.7 Flere skal med

Problematikken i kontanthjælpssystemets delvist generaliserende element sætter konsulent Mette Laurberg Jensen fra Dansk Socialrådgiverforening ligeledes fokus på i vores ekspertinterview. Hun kommer blandt andet ind på satspuljeprojektet *Flere skal med*⁸, som løber fra 2017-2019. Hun beskriver, hvordan projektets resultater viser, at en tredjedel af målgruppen er blevet vurderet til at skulle forelægges et rehabiliteringsteam og potentielt slet ikke bør være på kontanthjælp.

“Prøv at tænk en tredjedel, som har været på kontanthjælp, som måske ikke burde have været det. Og som er blevet ramt af kontanthjælpsloftet og 225-timers reglen.

⁸ Projektet har til formål at undersøge 27.000 sager med borgere, som har været på kontanthjælp i over fem år og er vurderet aktivitetsparate. Målet er at opklare, hvordan man bedst muligt kan støtte særligt borgere med langvarig sygdom, der forhindrer arbejdsdygtighed, så flest mulige kan få den rette langtidssydelse eller komme helt eller delvist tilbage på arbejdsmarkedet. Gruppen er opdelt i tre kategorier, hvoraf en gruppe er jobparat og får en særlig indsats og personlig jobformidler; mens den anden gruppe skal forelægges et rehabiliteringsteam; og den tredje skal have startet en sag op i socialforvaltningen (STAR 2018).

Det er jo mange af de her, I har læst om sikkert, ikk' [I: Mm]. Altså, det var virkelig en øjenåbner.” (Laurberg Jensen 2018: s. 4 l. 9-12).

Vi antager netop, som Laurberg Jensen også påpeger, at ansøgerne er en del af denne fejlplacerede kontanthjælpsmodtagergruppe. Hendes udsagn synes at henvise til Olsens pointe, om at kontanthjælpssystemet er en rodebutik, som forsøger, men ikke formår i tilstrækkelig grad at skelne mellem mennesker på kontanthjælp på en hensigtsmæssig måde. Laurberg Jensen retter ligeledes kritik mod den måde, kontanthjælpsmodtagere håndteres i systemet med reference til manglen på individuelle indsatser i forhold til det rigide fokus på beskæftigelse. Hun nævner, at:

“(...) der har i hvert fald været tale om på et tidspunkt, om man måske bare i stedet for at have jobparat og aktivitetsparate bare skulle sige, at kontanthjælpsmodtagerne er én gruppe, og de skal mødes med den indsats de har behov for. (...) Vi vil i hvert fald gerne et sted hen, hvor de, der har behov for et ressourceforløb får det, så de ikke forbliver i et kontanthjælpssystem, som kun er beregnet til midlertidig forsørgelse.” (Laurberg Jensen 2018: s. 9 l. 34-39).

Det kan ses i relief til ansøgerens overordnede rolle som kontanthjælpsmodtager, og at de indbyggede variationer i kontanthjælpssystemet undermineres til fordel for det rigide fokus på beskæftigelse. I stedet for en holistisk social indsats er der et individualiseret ansvar indbygget i systemet, og de offentlige indsatser fokuserer oftest på at forsøge at motivere individet via økonomiske sanktioner og tillæg til selv at tage ansvar for sin situation og ville noget med sit liv med henblik på beskæftigelse. Det synes ansøgerne dog ikke at kunne leve op til grundet deres begrænsende skæringspunkt og fastlåsthed. Laurberg Jensen mener, at man bør vurdere borgerne fra et holistisk udgangspunkt og give dem en individuel indsats baseret på deres behov. Hun anerkender, at det er svært, men erkender ligeledes, at det nuværende system ikke fungerer i forhold til den sårbare gruppe, som vores undersøgelsesgruppe er en del af. Med baggrund i satspuljeprojektets resultater giver Laurberg Jensen udtryk for, at en relativt stor kontanthjælpsgruppe sandsynligvis ikke bør være i kontanthjælpssystemet, fordi de er for syge. Det synes at stemme overens med vores analyse af situationsbeskrivelserne, hvor ansøgeren føler sig tvunget og fastlåst i en position med et negativt fortegn, som hun føler, hun ikke tilhører. Derfor forsøger hun at positionere sig i en venskabelig relation med Børnesagens Fællesråd for netop at tydeliggøre, at hun ikke bør opfattes som del af den negative gruppe af magelige

kontanthjælpsmodtagere, som ikke ønsker at arbejde. Ambivalensen i ansøgergruppens positionering medfører, at majoritetssamfundet ikke ved, hvordan de skal placere dem, og de kommer til at fremstå fremmede. Det synes at illustrere, at den nuværende organisering af systemet ikke formår at rumme den gruppe mennesker, som ansøgergruppen i indeværende undersøgelse repræsenterer grundet deres skæringspunkter. Derimod fastlåses gruppen i en negativ og presset situation i et kontanthjælpssystem, der kun skulle være midlertidigt, og som de ydermere selv pålægges ansvaret for at fraflytte sig (Laurberg Jensen 2018: s. 9 l. 34-39). Vi mener, at deres fastlåsthed antager et problem for både majoritetssamfundet og for individerne selv, hvilket vi vil diskutere i det kommende afsnit.

8 Diskussion: Nye perspektiver

Undersøgelsens udgangspunkt i et subjektivt og interaktionistisk perspektiv har til formål at nuancere den socialpolitiske tendens til at forstå mennesket som havende en iboende essens frem for ligeledes at være underlagt ydre omstændigheder. Således eksisterer der en konservativ idé om, at ydelsesmodtagere i velfærdsstaten nyder at være på overførselsindkomst og samtidig selv kan og skal komme ud over sine problematikker. Marginalisering betragtes altså som en individuel frem for en samfundsmæssig problematik. Vi finder det interessant, at undersøgelsens fund viser, at ansøgere på kontanthjælp ofte forklarer deres situation og positionering i samfundet med henvisning til tvingende eller fejlvurderede faktorer uden for deres egen magt. Ansøgerne ikke selv mener, at de hverken har ansvaret for de fastlåsende komponenter i deres situation eller mulighed for at ændre på dem, fordi organiseringen af kontanthjælpssystemet og deres problem-akser gør, at det synes umuligt. Derfor vil vi med udgangspunkt i en konservativ tankegang over for ansøgernes egne oplevelser diskutere, hvorvidt individerne lever i en afhængig eller fastlåst position i velfærdsstaten.

8.1 Afhængig eller fastlåst?

Med udgangspunkt i en konservativ diskurs kan man forstå velfærdsstaten som vært for en afhængighedskultur, hvor individer på velfærdsydelse udvikler flere former for asocial adfærd med den følge, at det synes mere ønskeligt at blive på ydelsen frem for at arbejde. Den tankegang understøtter Baumans tese om, at velfærdsstaten i samspil med forbrugersamfundet kommer til at fremtræde som en "barnepige-stat" for ydelsesmodtagerne. Idéen bygger således på, at individer på velfærdsydelse ikke har incitament til at komme af den, og at de synes komfortable i deres situation, som ses som en udnyttelse af samfundets hårdtarbejdende borgere (Abrahamson 2006: 9). Kritikere med denne tilgang synes ofte at påstå, at det velfærdsafhængige individ er fjenden for de hårdtarbejdende og hæderlige mennesker, idet de arbejdende betaler for de sociale ydelser gennem beskatning. Det er set eksemplificeret med karakterer som Dovne Robert og Fattig-Carina. Almindeligvis anerkendes det, at borgeren har visse rettigheder, men samtidig synes den socialpolitiske tendens at henvise til, at velfærdsrettigheder i højere grad er betinget af individets egen indsats og bidrag til samfundet, end det er en universel ret (Dean 2003: 10). Derfor skal man yde for sin ydelse inden for de særlige samfundsopsatte rammer (Jensen i Christensen 2017). Vi ser herved, at der i afhængighedsperspektivet

er en antagelse om, at fænomener (og identiteter) har en iboende essens, som kan forandres. Ud fra idéen om den herskende afhængighedskultur blandt ydelsesmodtagere synes der således at være en kritisk tilgang til individer på kontanthjælp som nogen, der ikke har incitament til at arbejde, men bør tage mere ansvar for deres situation og bevæge sig ud af den. Hvis man ser det i forhold til tesen om, at individet i forbrugersamfundet har valgfrihed vedrørende mobilitet og forbrug, betyder det netop, at individet på velfærdsydelse har valgfriheden til få et arbejde, øge sit rådighedsbeløb og frisætte sig sin problematiske situation. Med den konservative tankegang forstås kontanthjælpsmodtagernes afhængighed som et problem for samfundet og ikke som sådan for individet selv.

Vi stiller os kritiske overfor perspektivet om en afhængighedskultur qua vores normative standpunkt, fordi der, som Mette Laurberg Jensen og Lars Olsen udtrykker, sidder en masse mennesker fast i et kontanthjælpssystem, som de potentielt ikke bør være i. I undersøgelsen forsøger vi at tydeliggøre, at ansøgernes situation er uhensigtsmæssig, fastlåsende og ikke selvvalgt. Flere ansøgere beskriver, at de gerne vil arbejde, hvis de kunne og beskriver samtidig en presset situation præget af afsavn, hvilket har en negativ følelsesmæssig følge. Den pointe understøtter Laurberg Jensen ligeledes (2018: s. 6, l. 31). Ansøgernes situationsbeskrivelser og brug af accounts tolker vi netop som udtryk for, at individerne ikke er komfortable i deres position, som de derimod har incitament til at ændre, men er hæmmede af de ydre omstændigheder. Ydermere synes ansøgernes manglende valgmuligheder i forhold til mobilitet og forbrug at lægge sig op ad Baumans tese om, at forbrugersamfundets grundidé om valgfrihed er en myte; hvis individerne ikke er mobile og forbrugerkyndige borgere, har de nødvendigvis ikke valgfrihed. Det mener vi kan bidrage til en kritik af afhængighedskulturen og forbrugersamfundets valgfrihedstese, og hvorved man kan stille spørgsmålstejn ved ansøgernes muligheder for at tage entydigt ansvar for deres egen situation. Med udgangspunkt i vores empiri modsætter vi os således afhængighedskulturens tese om, at det ikke kan betale sig for ydelsesmodtagere at arbejde og forsøger at nuancere holdningen om, at individerne skal bære ansvaret. Heri påpeger vi ikke, at individet intet kan gøre eller intet ansvar bærer, men forsøger derimod at nuancere grad af ansvarlighed, der placeres hos individet (Laurberg Jensen 2018: s. 12, l. 7-11). Det vil sige, at vi i højere grad mener at kunne se en fastlåsthedskultur frem for en afhængighedskultur i ansøgernes fortællinger om deres pressede situation. Det er problematisk for samfundet, at ansøgere forbliver langvarigt i kontanthjælpssystemet, fordi de mister arbejdskraft og vedholder en velfærdsydelse, som koster skattepenge. Vi ser altså den fastlåste situation hos ansøgere som problematisk for samfundet såvel som for individerne.

Vi vil i nedenstående beskrive nogle af de problematikker, der opstår som følge af systemets fokus på den individualistiske afhængighedskultur og overser de fastlåsende elementer, som det selv konstituerer.

8.2 Paradokser

Med afsæt i analysens fund og ovenstående diskussion vil vi gå videre til at diskutere de paradokser, der opstår, når systemet ikke kan rumme det marginaliserede individ, som nødvendigvis kontinuerligt må kæmpe for leve op til kulturelle krav for at vedholde en venskabelig position. Vi ser to paradokser i ansøgernes kamp, som udtrykker fastlåstheden i deres position, hvilket vi vil uddybe i nedenstående.

De samfundsdikterede normer om blandt andet jul, forbrug, mobilitet og arbejdsmarked synes så internaliserede i ansøgerne og deres familier, at det kommer til at føles helt essentielt at kunne følge de kulturelle forventninger, og de føler og udtrykker dybt afsavn og sorg, når det ikke lykkes. Undersøgelsens fund har påvist, at ansøgerne oplever, at de selv sidder med en stor del af ansvaret for at normalisere sig og for at forsvare sig selv, når det ikke kan lade sig gøre. Der fordres et konservativt fokus på, at individet skal tage sin skæbne i egen hånd for at blive en autentisk del af samfundet, og ansøgningen om julestipendiet og brugen af accounts i ansøgningsbeskrivelserne kan ses som løsninger til at kunne opfylde den forventning. Dog påpeger Bauman med henvisning til stigmatiseringsprocessers komplicerede natur, at forsøget på normalisering trods sit umiddelbart lovende håb sætter afvigeren i en paradoksal position. Bauman forstår stigmatisering som illegitim, praktiseret i det skjulte og tæt på umuligt at slippe af med for den stigmatiserede. Ligeledes Bauman understreger den indre selvmodsigelse, der eksisterer, idet den skjulte opfordring om normalisering blot bekræfter de magthavende, mobile og forbrugerkyndige borgers herredømme over de stigmatiserede (Bauman 1991: 69). Heri opstår det første paradoks. Ansøgerne udtrykker et behov for at leve op til de internaliserede samfundsmæssige forventninger vedrørende forbrug i julen såvel som til hverdag. I kraft af hendes position som afviger vil et sådant forsøg på at forbruge på lige vilkår med det øvrige samfund (idet det er et forsøg nærmere end blot naturligt givent), dog blot understrege hendes fremmedhed. Hvis hun på den anden side ikke forbruger normalt, vedholdes fremmedheden ligeledes. Ansøgeren forsøger altså at normalisere sig for at blive fuldgyldig borger, men i forsøget på normalisering fremhæves fremmedheden blot. Således fastlåses hun i en psykisk og fysisk position af lave mobilitets- og forbrugsmuligheder.

Endvidere er der endnu et indbygget paradoks i den dikotomiske kategoriseringstendens og ønsket om at fremstille et fortrukket selv. Ansøgeren må nødvendigvis legitimere sin position for at vedholde en venskabelig relation til samfundet, hvilket vi ser i brugen af accounts, men i forklaringen fralægger hun sig ansvaret for sin position for ikke at blive dømt som fjendtlig. I hendes ansvarsfralæggelse afviger ansøgeren samtidig samfundets socialpolitiske krav om netop at tage et ansvar som en god og velvillig kontanthjælpsmodtager. Hun kan ikke leve op til normerne og tage ansvar for sin situation, og dermed ender hun endnu engang i en position, der kræver forsøg på at normalisere gennem forklarende accounts for at opnå en legitim position som den gode kontanthjælpsmodtager. Det understreger samtidig hendes fremmede position på ny, og igen sidder hun fast i et loop af fremmedgørelse. *“If you do something, you lose. If you do nothing, they win.”* (Bauman 1991: 73). Uanset hvad ansøgeren forsøger at gøre for at redde sit fortrukne selv, taber hun. Det er et loop, vi ser i forhold til begge paradokser, og gennem undersøgelsen har vi forsøgt at argumentere for, at disse loops ikke kun er aktør-bundne, men netop også bundet til systemets utilstrækkelighed til at favne mangfoldighed.

8.3 Aktør og struktur

Formålet med kontanthjælpssystemet er at forsøge at sikre en minimal levestandard for alle borgere, hvilket vi forstår indebærer fysisk overlevelse såvel som muligheden for at leve op til den normale livsstil.

I den forbindelse har vi forsøgt at illustrere, at kontanthjælpssystemet tager ansvar i omfanget af den velfærdsydelse individerne får, men at individet i høj grad kræves selv at skulle tage ansvar for sit eget liv og på sigt komme tilbage på arbejdsmarkedet (Villadsen 2003: 197-198, 201). Denne tilgang beror således på en tro om fænomeners iboende essens, hvilket knytter sig til en idé om sand viden og et mål om at opnå forståelse af individets substans (Järvinen & Mik-Meyer 2005: 13f). Denne tanke ser vi ligeledes i kontanthjælpssystemets forsøg på at motivere individet til at normalisere sig og komme ud på arbejdsmarkedet, fordi målet forudsætter, at individet har et iboende selvforhold, som det er muligt at indkapsle og forme. Det menneskesyn understøtter det førnævnte konservative perspektiv, der meget sat på spidsen, henviser til individets evne til og mulighed for at ændre sin identitet og situationsforklaring og løsrive sig sin rolle som kontanthjælpsmodtager. Dog argumenterer vi for, at man med et interaktionistisk og subjektivistisk blik kan forstå individet og dets skæringspunkt i relation til den sociale orden, det er underlagt og lever i (Mik-Meyer 2004: 162). Hertil er det relevant at pointere, at

vi betragter identitet som situeret og kontekstuel, og undersøgelsen koncentrerer sig derfor kun om den identitet, der skabes i den orden, der betinger ansøgningen.

Hvor den konservative diskurs beskriver en afhængighedskultur, der opfatter ansøgerne som en negativt afvigende og magelig gruppe, har vi med undersøgelsens interaktionistiske og subjektive udgangspunkt modsat forsøgt at beskrive en fastlåsthedskultur, hvor vi antager, at de offentlige hjælpeforanstaltninger er utilstrækkelige i deres sammensætning og interventioner. Fastlåsthedskulturen gør det svært for ansøgerne at undslippe deres ufavorable position, og derfor mener vi, at måden det danske socialpolitiske landskab er organiseret og søger løsninger på sociale problematikker på individniveau fører til en fastlåsning af samfundet selv.

9 Konklusion

I den danske velfærdsstat defineres fattigdom og marginalisering ofte med henvisning til, hvad der kan anses som retfærdigt og nødvendigt i relation til de normer og forventninger, der er indlejret i samfundet og dets medlemmer. Det står i relief til Zygmunt Baumans tese om forbrugersamfundet, der med modernitetens individualistiske og foranderlige ånd fordrer en valgfrihed og særlige behov ved eksempelvis jul, arbejdsmarked, forbrug og mobilitet. I det danske forbrugersamfund eksisterer en samling af omdiskuterede mennesker, som af forskellige årsager ikke formår at leve op til mindst ét af de elementer, nemlig kontanthjælpsmodtagerne. Da fællesnævneren for kontanthjælpsmodtagerne er deres ledighed og minimale økonomiske bidrag til samfundet, eksisterer der et rigtigt fokus på beskæftigelse, der fører til en forholdsvist unuanceret grundantagelse om kontanthjælpsmodtagerens situation og valgfrihed, idet hun antages at være en arbejdsdygtig lediggænger.

Indeværende undersøgelse søger at vise, hvordan julestipendieansøgere på kontanthjælp præsenterer sig selv i interaktionen med Børnesagens Fællesråd. Herigennem nuancerer vi blikket på den særlige gruppe af 459 kontanthjælpsmodtagere med komplekse sammensatte problemer, og som er så økonomisk udsatte, at de har fundet sig nødsaget til at ansøge om et engangsbeløb hos Børnesagens Fællesråd op til julen 2017. Undersøgelsen inddrager Marvin B. Scott & Stanford M. Lyman's teori om forklaringsstrategier, som med henvisning til tvang, undtagelse og fornægtelse påviser, hvordan ansøgerne føler sig tvungne og fejlplaceret på en velfærdsydelse, der påkræver en opførelse/identitet, som de ikke kan leve op til. Ansøgerne beskriver med brug af accounts deres oplevelse af virkeligheden fra et komplekst skæringspunkt præget af sygdom og mangel på netværk, mobilitet og forbrugermuligheder i et samfund konstitueret af netop forbrug og mobilitet. Det synes at være en gruppe sårbare individer, som føler sig fastlåste i en marginaliseret position tynget af ydre omstændigheder. Individerne kan se tilsyneladende job- eller uddannelsesparate ud, men den oplevede virkelighed er for mange en anden.

Trods nuancer i kontanthjælpssystemet overordnes ansøgerens identitet groft sagt med henvisning til hendes rolle som kontanthjælpsmodtager, hvilket underordner hendes andre roller som menneske. Undersøgelsen søger at påpege, at hvis samfundet kan formå at anerkende hende som mere end blot hendes ydelse, vil det også kunne ændre sine forventninger til hende og potentielt i højere grad anerkende de komplekse problematikker, der præger hendes situation. Det ser vi imidlertid ikke være tilfældet, hvorfor vi oplever ansøgeren som værende en poten-

tielt fremmed. Baumans fremmedhedsbegreb bidrager her til en forståelse af, hvordan ansøgerne forhandler deres position i velfærdssamfundet gennem forklaringsstrategier i interaktionen med Børnesagens Fællesråd. Analysen påviser, at det, idet ansøgerne eksisterer i det pågældende skæringspunkt, følger, at de ikke kan leve op til kravene for samfundets dualistiske opdeling af kontanthjælpsmodtagere: den "fjendtlige kontanthjælpsmodtager", der er doven og ugidelig, eller den "venlige kontanthjælpsmodtager", der er arbejdsdygtig og -villig. Derfor falder ansøgerne mellem to stole og fastholder en fremmed karakter. Idet det hverken er tydeligt, om hun er ven eller fjende, bliver mødet med ansøgeren af en ambivalent art, og man ved ikke, hvad man kan forvente sig af hende. Fremmedheden udfordrer samfundets forhold til ansøgeren, og hun skubbes ud mod kanten af samfundet. Ansøgerens status som fremmed beskriver hendes forvirrende rolle i en 'rodebunke' af kontanthjælpsmodtagere, der indbefatter mennesker, som både er lidt eller meget syge, nyskilte, netværksfattige m.m.. Derfor er det essentielt for ansøgeren at positionere sig som en ven gennem brugen af accounts for ikke at ende som fjende eller fremmed, hvilket kan risikere at føre til ikke at blive accepteret som fulgyldigt medlem af det danske samfund, fordi hun ikke kan leve op til den normale livsstil. Ansøgerne forsøger at forklare og legitimere, hvorfor de ikke lever op til de gældende forventninger om arbejdsindsatser og sociale normer - og hvorfor det ikke er selvvalgt.

Ansøgernes henvisning til ydre, tvingende omstændigheder beskriver en oplevelse af, at det ikke blot er individet selv, der har ansvaret for sin position og for løsrivelsen derfra, men at kontanthjælpssystemets organisering ligeledes spiller en essentiel rolle deri. Eksperterne fra Børnesagens Fællesråd og Dansk Socialrådgiverforening, Inge-Marie Nielsen og Mette Laurberg Jensen, samt resultaterne af satspuljeprojektet *Flere skal med* støtter en tese om, at ydelsessystemets nuværende organisering ikke formår at hjælpe en stor gruppe ambivalente mennesker på kontanthjælp ud af deres uhensigtsmæssige position. Diskussionen problematiserer idéen om en afhængighedskultur afledt af kontanthjælpen og bidrager med det perspektiv, at den gældende fastlåsthed blot holder ansøgerne fast i en situation, som er uhensigtsmæssig for samfundet lige såvel som for individet selv. Vi mener, at det er et socialt problem, fordi samfundet taber en hel gruppe af mennesker, som er fastlåst i en position, som samfundet øjensynligt har svært ved at tage sig af.

Med grundantagelserne i undersøgelsen kan vi forstå, at kontanthjælpssystemets nuværende organisering og rigide fokus på beskæftigelse ikke kan rumme alle de mennesker, som det indfanger. Frem for at forstå kontanthjælpsmodtagerne som potentielt dovne og ugidelige lediggængere og deres problemer som individuelle frem for solidariske peger undersøgelsen på

nye perspektiver og antagelser om ydelsesgruppens sammensætning. Det kan bidrage til en mere omfavnende organisering af kontanthjælpssystemet, som potentielt kan frisætte de fastlåste individer og dermed det fastlåste samfund.

10 Perspektiv udad: Deadlines

I kraft af deres kontanthjælpsydelse er ansøgerne underlagt nogle strukturelle organiseringer, som de nødvendigvis må acceptere og følge for fortsat at kunne modtage ydelsen. En konsekvens af kontanthjælpssystemets organisering er mangel på deadline, idet ansøgeren ikke i meget høj grad har mulighed for at få direkte viden om eller indblik i de interaktioner og fortællinger, der foregår bag tæppet mellem socialrådgiveren, læger, arbejdsgivere. Ansøgeren må forlade sig til antagelser og forventninger om, hvad de offentlige instanser mener om hendes virkelighed og indsats. Inge-Marie Nielsen fra Børnesagens Fællesråd italesætter, hvorfor hun anser det som et problem for individerne:

“(...) [Børnesagens Fællesråd] mener, at der er nogle ting i vores omgivende samfund, som gør, at det er vanskeligt at skaffe sig et nyt job, hvis en lokal virksomhed er lukket for eksempel. (...) Der kan også være diskussionen om, at der pludselig indtræffer en ulykke. Det kan være i form af, at man får et piskesmæld, som gør, at man efter en sygdomsperiode bliver opsagt i sit job. Man er stadig ikke rask, og man forbliver så uden en deadline på en eller anden ydelse, som det offentlige tilbyder. Det der med ikke at have en deadline, det er næsten det allersværeste at leve med - det er uanset, om vi snakker straf, eller om vi snakker afklaring ofte. (...) Hvis der er en deadline, så kan man forholde sig til, at når den og den dag indtræffer, så er det næste skridt på vej til at blive diskuteret. Det er en af de ting, som jeg lægger mærke til.” (Nielsen 2018: s. 6, l. 38-48)

Nielsen giver udtryk for, at livet i et system uden deadlines kan være meget svært at forholde sig til. Det forestiller vi os kan skabe en uvished hos individet, som er så stærk, at det mister relationen til sin egen identitet udenfor kontanthjælpsydelsen og derfor ramler ind i yderligere frustrationer og fremmedgørelse i sin samfundsmæssige position. Systemets måde at kommunikere med og håndtere kontanthjælpsmodtagerne kan være ganske essentiel at se nærmere på for netop at forstå, hvor filmen knækker og fastlåser individet på sin ydelse. Det er et komplekst system, som ligeledes tenderer at formidle sig kompliceret over for dem, der er impliceret deri. Det kan medfølge, at individet ikke kan forstå de krav og logikkerne, der ligger bag dem, som hun skal leve op til. Børnesagens Fællesråd forsøger at komme den problematik til livs ved at møde ansøgerne på deres præmisser med et forståeligt sprog, en holistisk og individuel tilgang, der inddrager ansøgeren i sagsbehandlingsprocessen:

“I: Det var mere hvordan du oplevede systemets behandling af menneskene?”

N: Mm, ja, ofte at systemet er uden en deadline; at systemet har det med at kommunikere, og hvis man ikke forstår den kommunikation eller reagerer på den kommunikation, så sanktioneres systemet. Det er man muligvis nødt til som system. Men det gør BF nødvendigvis ikke. Vi opfører os sådan, at vi altid forholder os til den enkelte, så prøver vi at komme i kontakt med dem, hvis det er noget, der kræver, at vi hører fra dem, ikke også.” (Nielsen 2018: s. 7, l. 2-8)

Mette Laurberg Jensen italesætter ligeledes problemet og udpeger en overvejelse om, at systemets repræsentanter må påtage sig ansvaret for at koordinere med hinanden internt og klarlægge en plan for det som regel udenforstående individ på den anden side af jobcenterets skranke: *“Altså, man skal have en sagsbehandler, som man kan tale med, og så må sagsbehandleren altså koordinere med de andre bagved eller sådan, internt, ikk'. I hvert fald til man når til et vist niveau eller til en vis sådan, hvad kan man kalde det, funktionsevne.”* (Laurberg Jensen 2018: s. 13 l. 7-9). Med de overvejelser vil det være interessant at tage undersøgelsen i en retning, der peger på systemets konkrete interaktion med den svage kontanthjælpsmodtager. Det kan lede til en forståelse af, hvordan man mere hensigtsmæssigt kan håndtere hendes sag med gennemsigtig kommunikation og sagsbehandling og på sigt støtte hende til at opnå en en rolle, hun kan leve op til og realisere sig selv i.

Litteratur

- Abrahamson, P. (2006) "Sociologisk blik på fattigdom" i notat til *Det Økonomiske Råds Sekretariat*, Kbh., s. 1-23
- Abrahamson, P. (2004) "Liquid Modernity: Bauman on Contemporary Welfare Society" i *Acta Sociologica*, Vol. 47, No. 2, s. 171-179
- Bauman, Z. (1991) *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (1997): *Arbejde, forbrugerisme og de nye fattige*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Becker, H. S. (2005): *Outsidere. Studier i afvigelsessociologi*. Danmark: Hans Reitzels Forlag.
- Beskæftigelsesministeriet (2018): "Kontanthjælp, jf. lov om aktiv socialpolitik" i Ydelser og satser for 2018. (Læst d. 28. maj 2018 på <https://bm.dk/ydelser-satser/satser-for-2018/kontanthjaelp/>)
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010): *Kvalitative metoder. En grundbog*. Letland: Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. (2012): "Forståelse og fortolkning." i *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* af Lippert-Rasmussen. Kbh.: Hans Reitzels Forlag, s. 67-96.
- Brinkmann, S. (2015): "Etik i kvalitative studier." I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red.): *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag, 463-80 (17 s.) Kompendium
- Børnesagens Fællesråd (2018): "Organisation" i Børnesagens Fællesråd (Læst d. 30. Maj 2018 på <http://boernesagen.dk/om-os/organisation/>)
- Børnesagens Fællesråd (2018b): Fortrolige regnskaber vedrørende fondsdonationer og stipendiebeløb pr. stipendiemodtager.
- Castel, R. (2000): "The Roads to Disaffiliation: Insecure Work and Vulnerable Relationships" i *International Journal of Urban and Regional Research*. Blackwell Publishers, s. 519-535
- Charmaz, K. (2004): "Constructing Grounded Theory". London: Sage.
- Charmaz, K. (2017): "Grundtræk i Grounded Theory". Kapitel 8 i *Kvalitativ analyse. Syv traditioner*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 173-197.
- Christensen, H. (2017): "Danskernes hårde besked til kontanthjælpsmodtagere: I kan gøre mere selv for at finde et job" i Ugebrevet A4, 24. april 2017 (Læst d. 8. maj 2018 på https://ugebreveta4.s3.amazonaws.com/Docs/0000003/Danskernes_h%C3%A5rde_besked_til_kontanthj%C3%A6lpsmodtagere_I_kan_g%C3%B8re_mere_selv_for_at_finde_et_job_20789.pdf)
- Dahler-Larsen, P. (2005): "Dokumenter som objektiveret social virkelighed". I: Järvinen og Mik-Meyer: *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag

Danmarks Statistik (2017): "Kontanthjælp 2007-2017" i *Danmarks Statistikbank* (Læst d. 1. Maj 2018 <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/levevilkkaar/offentligt-forsroergede/kontanthjaelp>)

Dean, H. & Taylor-Gooby, P. (1992): "Dependency or captivity?" i *Dependency Culture: The explosion of a myth*. Routledge, s. 124-148

Dean, H. (2003): *The Third Way and Social Welfare: the myth of post-emotionalism*. London: LSE Research Online.

Diken, B. (2006): "Ambivalens som udgangspunkt for Zygmunt Bauman" i Hviid Jacobsen, M. og Poder, P. (eds), *Om Bauman - Kritiske essays*, Hans Reitzel Forlag, s. 145-176

Egholm, L. (2014): *Videnskabsteori. Perspektiver på organisationer og samfund*. Letland: Hans Reitzels Forlag.

Goffman, E. (1992): *Vore rollespil i hverdagen*. København: Hans Reitzel Forlag, s. 24-68, 197-225

Gusfield, J.R. (2003): "A Journey with Symbolic Interaction." i *Symbolic Interaction* 26, 119-139

Hansen, E. J. & Andersen, B. H. (2009): *Et sociologisk værktøj. Om den kvantitative metode*. 2. udgave. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Heinskou, M.B. (2010): *En kompleks affære - anmeldte voldtægter i Danmark*. Kbh.: Ph.d-Afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Jacobsen, M. H. (2012): "Metodologiske Perspektiver" i *Videnskabsteori i Statskundskab, Sociologi og Forvaltning* af M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen og P. Nedergaard, 565-598. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, M. H. (2013): "Zygmunt Bauman" i Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) 2013: *Klassisk og moderne samfundsteori*. 5. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, M. (2003) "Negotiating Strangerhood: Interviews with Homeless Immigrants in Copenhagen" i *Acta Sociologica vol 46(3)*, s. 215-230.

Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. Danmark: Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, M (2009) "Mellem patologi og frihed: perspektiver på marginalisering" i J. E. Larsen & N. Mortensen (eds), *Udenfor eller indenfor: sociale marginaliseringsprocessers mangfoldighed*. Kbh., s. 96-121.

Järvinen, M. og Mik-Meyer, N. (2017). *Kvalitativ Analyse - syv traditioner*. Kbh.: Hans Reitzel Forlag.

Kristiansen, S., 2010. "Kvalitative analyseredskaber." i Brinkmann, S. og Tanggaard, L. (red.) *Kvalitative metoder: En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag, 447-462.

Mason, J. (2002): "Qualitative Researching". England: SAGE Publications.

- Maxwell, J. (2002): "Understanding and Validity in Qualitative Research". I: Huberman, A. M. & Miles, M. B. (red.): "The Qualitative Researcher's Companion". London: Sage.
- Packer, M. (2011). The Analysis of Qualitative Interview. In: Packer, M. The Science of Qualitative Research. New York: Cambridge University Press, 57-81.
- Pestello, F. P. (1991) "Discounting" i *Journal of Contemporary Ethnography* 20, s. 26–46.
- Psykiatrifonden (2018) "Diagnoser" i *Psykiatrifonden, viden* (Læst d. 1. april 2018 på <http://www.psykiatrifonden.dk/viden/diagnoser.aspx>)
- Redder, G. (2012) "Opsplittet samfund svækker social forståelse" i Ugebrevet A4, 31. januar 2012 (Læst d. 22. maj 2018 på https://www.ugebreveta4.dk/opsplittet-samfund-svaekker-social-forstaaelse_14385.aspx)
- Ritzau (2012) "Fattig-Carina og Dovne-Robert har udløst holdningsskred" i TV2 Nyheder, 18. December (2012) (Læst d. 22. maj 2018 på <http://nyheder.tv2.dk/article.php/id-61750319%3Afattigcarina-og->)
- Rönneling, A. & Lund-Sørensen, N. (2017): "Hvad handler det om? Perspektiver på handleplansarbejde, med Kriminalforsorgen som case". I: Krim, Landsforeningen & Minke, L. K. (2017): *KRIM – 50 års kriminalpolitik, resultater og visioner*. Aarhus: Landsforeningen KRIM.
- Schwandt, T. (2000). Three epistemological stances for qualitative inquiry. In: Denzin, N. og Lincoln, Y. (eds.). *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage, 189-213
- Scott, M. B. and Lyman, S. M. (1968): "Accounts" i *American Sociological Review*, vol. 33, s. 46-62.
- STAR (2018) "Udmelding af puljen "Flere skal med" - FL § 17.46.64.10" ved *Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering* (Læst d. 8. Maj 2018 på <https://star.dk/puljer/2017/flere-skal-med/>)